

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204839

UNIVERSAL
LIBRARY

నర్తన శాల

(ఊచక వధ నాటకము)

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

సర్వస్వామ్యములు
గ్రంథకర్తవి

రెండవకూర్పు
సెప్టెంబరు ౧౯౪౩

రసకరంగిణీ ముద్రాక్షరశాల
దె.జి.వా.డ

అంకితము

మిత్రుడు ~~మిత్రుడు~~ సూరయ్యకు

వర్ణవైషమ్యంబు వాడిపోయిన దయ్య

అర్ణవవైశాల్యమైన నీ యాత్మలో

శారదజ్యోత్స్న వర్షాతుపారమ్ములు

నీ రమ్యమూర్తిలో నిగుతేటిన వయ్య

చిగురువేదములు వాసించు నీ లోపల

నగరయ్యెలే యశోనవ్యవల్లరులకు

రమణీయపూర్వసారస్వతప్రేమలో

కమనీయుడైన భాగస్వామి వైనావు

విశ్వనాథ స్వత్యనారాయణ

కొడలి ఆంజనేయులు

పాత్రలు

కీచకుడు

ద్రాపది

శారద్యతుడు

సుదేష్ఠ

కంకభట్టు

ఉత్తర

తంత్రీపాలుడు

పల్లకి

వలలుడు

దాసి

ప్రథమాంకము

నాం ది

ఆర్తత్రాణపరాయణత్వమున హైమాంబుప్రవాహభమై
 ధూర్తప్రాణహరత్వనిష్ఠ మెయి నుద్భూతార్చిషం బై జగత్
 కర్తృత్వాదుల కేకకారణము నై కామాగ్నికుండంబు నా
 తార్తీయాకము శైవలోచనము సంధానించు నైశ్వర్యముల్

అనులయశృత్యదాత్మవృషభాధిప మగ్రజటాసముల్లస
 త్ఫణభుజగాభిరామము రవన్సురజోద్గతశబ్దకాస్త్రకా
 రణము క్రమప్రకామమధురస్వర మూర్జితమైన శ్రీతిలొ
 చను నవసాంధ్యతాండవము సాధుమృదూత్తుల మా కొసంగుతన్

(హింద్యంతమున సూత్రధారుఁడు)

ఆలస్య మేమియును లేదు. ప్రథమద్వక్పాతముననే బద్ధ
 ప్రణయుఁడగు నాయకుం బోలె నీనాటకము నెడ ప్రథమ
 పరిచయముననే బద్ధాదరుల మయిన మేము, దీనివిషయ మేమి
 యయినను జెప్పట కూడ న్యాయముగాదు. అయినను మా
 కావ్యము నాదరభావముతోఁ బరిశీలించుటకుఁ ద్రయీమూర్తు
 లైన పారిషదులఁ బ్రసన్నులం జేసికొనెదము.

మున్న కలకాంబునిధిఁ ద్రచ్చుకొన్నయప్పు
 డా మహాజేవి జనియించె కామధేను
 మూర్తి సాక్షాత్పరస్వతిప్రణయరాశి
 ఆమె కపరావతారము లంట మీరు.

(తెర)

ప్రథమాంకము

ప్రవేశము—కీచకుడు, ద్రౌపది, శ్రస్త

కీచకుడు :—

మద్భుజాశ్రితధారుణీమండలంబు
వేలుచుండె విరాట ధాత్రీశ్వరుండు
శత్రుశృపతులు మత్స్యదేశముల పైని
దృష్టి పఱుపరు నాకంటి యెఱుఁపుఁ జూచి

నాకు సుదేష్ట తోఁబుట్టువు. నా పేరు సింహబలుఁడు.
ఈ యంతఃపురమున నీవు క్రొత్తదానివలె నున్నావు. నీ
పేరడుగవచ్చునా ?

ద్రౌ:—(మౌనము)

కీచ:—నేను మా యక్కగారి యంతఃపురమునకు వచ్చి
సంవత్సరము కావచ్చినది. అప్పుడు నిన్నుఁ జూడలేదు. ఏలనో
నిన్నుఁజూచిన నీతో మాటాడవలె ననిపించినది. క్రొత్తగా యని
సంశయించితిని.

ద్రౌ:—(మౌనము)

కీచ:—ఈ జాజిపూవులతావి యెక్కడిది ? నీ మే న
నుంశియా ? నీ వెన్నాళ్ళయినది యిక్కడకు వచ్చి ? మాయక్క
నీచేత నేమిపనులు చేయించును ?

ద్రౌ:—(నిష్క్రమించును.)

సుదేష్ట:—(ప్రవేశించి) నాయనా! ఎప్పుడు వచ్చితివి ?

కీచ:—ఇప్పుడే వచ్చితిని.—ఇటుల వెళ్ళినది. ఆమె
యెవ్వరు ?

సు:—నీవు మీ భావగారికిఁ గనబడితివా ?

కీచ:-కనబడలేదు. ఆయమ యెన్నిదినము లైనది యిచ్చటకు వచ్చి ?

సు:-ఎవ్వరో పరిచారిక ! ఇంటివద్ద నందఱు బాగుగ నుండిరా మనవాండ్రు ?

కీచ:-బాగుగనే యున్నారు. ఆ కాంత యెవ్వరు ?

సు:-ఆమె యెవరో సత్కులీన. తమ్ములందఱు బాగుండిరా? అమ్మతిరుగుచున్నదా? విశ్రవసుఁ డాడుకొనుచున్నాడా?

కీచ:-అక్కా !

ఆ మనోహర దివ్యరూపాతిశయము
మానవాంగసలంపు సామాన్య మగునె ?
యెచట దొరకించుకొంటివా యీవు సేవ
కప్పుకకంతయోగ్యమా నాభరణము ?

సు:-నీ కేమైన పిచ్చియా ? మీ బావగారు నీకుఁ గబురంపించ నెంచుచున్నారు ! నీవే వచ్చితివి.

కీచ:-ఆయమ యెవ్వరో చెప్పుదు ?

సు:-ఉత్తర నిన్నుఁ జూడవలె ననుచున్నది. దానిని దీసికొని వచ్చెదను. నీవు నా గృహమువద్ద నుండుము. (నిష్క్రమ)

కీచ:-ఎంత పలుకరించిన మాటాడ లేదేమి ? ఆచూపులలోఁ ద్రాసమున్నది. కాని యది క్రొత్తడితన మేమొ ! ఆ వదనాంచలము లేమి, యా శరీరరేఖ లేమి ? యెంత సౌందర్య నిధానములు !

ద్రా:-(ప్రవేశించి) సుదేష్ణాదేవి యిచ్చట లేదే ! ఈ పూలదండ నామె కియ్యవలెనన్న నామె యెచటి కరిగినదో ?

కీచ:- (చూచి) అదిగో! మఱల నిటులనే నచ్చుచున్నది. (సమీపించి) ఆ పూమాల నీవు గూర్చిన దేనా? అవును! నీవ కూర్చి యుండువు! లేకున్న నంతయంద మెక్కడిది దానికి? అది యెవరికొకట గుచ్చితివి?

ద్రా:- (స్వ) పొరబాటున మఱల నితని గలసికొంటిని.
(పోబోవును)

కీచ:- (అడ్డువచ్చి) చెలి! ఇదియేమి? నీకోమలశరీరముపవాసకృశీభూతము చేయుచున్నావు! ఈమేను మాత్రము తపోయోగ్య మైనది కాదు. కంది, చూడు మెట్టబారినది.

ద్రా:- (తొలగి పో బోవును.)

పరిచారిక:- (ప్రవేశించి) స్వామి, కీచకమహారాజ! దేవియు త్తరాసహిత యై తమ్మెదురు చూచుచున్నది.

కీచ:- (స్వ) ఈమె విషయము మాయక్కగారివలనఁగాని బోధపడునటుల లేదు. (ప్ర) ఆమె యెక్కడ నున్నది?

పరి:- వసంతపాలికోద్యానమున!

కీచ:- (నిమ్మమించును).

ద్రా:- ఇతఁడు ముందచ్చటికిఁ బోవును గాబోలు. నే నేల వీనివెంటఁ బోవలయును? తరువాత నీసంగతి సుదేష్టతో విన్నవించెదను.

కుడిక న్నదరుచున్నది. ఇది బాగుగాఁ బట్టిన ముసురే కావలయును. ఇత డెవ రై యుండు?

పరి:- ఏమమ్మా సైరంధ్రీ! ఏమో యాలోచించుచున్నావు?

ద్రా:- ఏమియులేదు. సుదేష్టదేవి యెచ్చటకు వెళ్ళినది?

పరి:—మహారాజాకీచక స్వామివచ్చెనని యాయుష్కతురా
లు త్తరను దీసికొని వచ్చుటకు న ర్తనమందిరమునకు వెళ్ళినది.

ద్రా:—ఆమె వెళ్ళుట యేల? పరిచాకలు లేరా?

పరి:—కీచక స్వామియెడ నామెకుఁగల శోధర్యమువలన!

ద్రా:—ఎవ రీ కీచకుఁడు. మున్నెన్నడు వినలేదు.

పరి:—కొంచెము గౌరవముగా మాట్లాడుము. ఆయన
నామము నిరుపపదముగా నుచ్చరింపరానిది.

ద్రా:—క్షమింపుము. ఆయన యెవ్వరు?

పరి:—సుదేష్టాదేవియు, నాయనయుఁ బినతల్లి పెదతల్లి
బిడ్డలు.

ద్రా:—ఈయన యిపు డెచటనుండి వచ్చినారు?

పరి:—ఆయన నివాసము విరాటనగరముననే కాని
యా రాజమందిర మీపట్టణమున కావై పుననుండును ఎందుకు
నీ వాయనను గూర్చి ప్రశ్నించెదవు?

ద్రా:—పురుషులకుఁ బ్రవేశింపరాని యీయంతఃపురము
నీతఁ డెట్లు ప్రవేశించినాఁడు? భూమింజయాదిరాజకుమారులే
ప్రవేశింపరాదే?

పరి:—ఆయనకుసుదేష్టాదేవియెడఁగల చనవట్టిది. అదియుఁ
గాక యాయన భుజాబలమే మత్యధాత్రీతలమునకు రక్ష.

ద్రా:—(మానము)

పరి:—అతఁడు నూఱుగురు తమ్ములకన్న. సకలపరివారము
తోడ నతఁడు కొలువున నిలిచినచో ఁరాటుఁడు కాదు రాజు;
ఆయనయే.

ద్రా:—దుర్యోధనునకు నితనికి మంచిపోలిక యున్నది.

పరి:—ఆయన మానవతీపంచబాణుడు.

ద్రా:—నేను దేవిగాని గలసికొనవలెను. (నిష్క్రమ)

పరి:—పైరంధి మొదలు తానేమొ నన్నతని గూర్చి యడిగినది. నేను గొంచెము సూచించిన విముఖవలె నటించినది. కామాయవస్త్రములు కల్మషము దాచగలవు.

ఉత్తర:—(ప్రవేశించి) ఓసీ! వల్లకీ! మామకు జాతీ కుసుమములు కోసికొని రమ్మ, పూలమాల గ్రుచ్చవలె.

పరి:—అమ్మా! తమకై వారు దయచేసిరే! తమకుఁ గనబడలేదా?

ఉ:—ఆయనను బుష్పమాలవినా నేను దర్శించను.

పరి:—పైరంధి యొద్ద నొకఁ డున్నది.

ఉ:—పోయి తీసికొనిరమ్మ!

పరి:—(నిష్క్రమించును.)

ఉ:—(స్వ) ప్రస్తావనలో బృహన్నలోపాధ్యాయులు పైరంధిని దాము మున్నెఱుగుదుమనియు, హస్తినలోఁ దాము శ్రీ యధిపతిరచననర్తి యాస్థానమున నాట్యాచార్యులుగా నున్నప్పు డీపైరంధి యచటనే యుండెడి దనియుఁ జెప్పి యామెను గూర్చి మిగుల గౌరవముగఁ బ్రసంగ మొనర్చినారు. ఆయమ గ్రుచ్చిన పూమాల మామామకొసంగిన బాగుగనుండ దేమో! (ప్ర) వల్లకీ! వలదు. నీవు పోయి పూచిన యా మందారవద్ద నున్నజాతులు తీసికొని రమ్మ!

పరి:—(జాతులు తెచ్చి యిచ్చును.)

ఉ:—అహా! ఈ జాతీకుసుమవాసన లెంత మనోహర ముగ నున్నది.

ప్రచేశము. సుదేశ్య—కీచకుడు

ఉ:—మానూ! ఈపూవులు నీకై తెచ్చితిని.

కీచ:—అమ్మా! సాధాగ్యవతివి కమ్ము.

సు:—తల్లి! మామయ్యకు నమస్కరింపుము!

ఉ:—(అట్లు చేయును.)

కీచ:—(లేవదీసి) అమ్మాయికి నాట్య మెంతవఱకు వచ్చి నది? మొన్న నెపుడో చూచినా నీయమ గురువును. మనో హరముగ నున్న దామూర్తి. సాహిత్యతేజ మాతని మొగ మున గంభీరముగ నున్నది.

అక్కా! అమ్మాయికి బెండ్లి యెప్పుడు!

సు:—కళ్యాణపు గడియలు రావలయును.

కీచ:—ఉత్తర సిగ్గుపడుచున్నది. ఎప్పుడు నేర్చితివమ్మాయిది. ఆగురువు నేర్సేనా యేమి?

ఉ:—(స్వ) మామ మిక్కిలి రమ్యముగ మాటలాడు చున్నాడు. ఇతనిని గూర్చి కొన్ని సదంతాలు చెడ్డగా నున్న వేలనో!

కీచ:—అమ్మా! నీవు బాగుగా జదువుకొనుము. ఇది తీసికొమ్ము. (అని మెడలోని హార మిచ్చును.)

ఉ:—(గ్రహించి) పాఠశాలలో బుస్తకములు వదలి వచ్చితిని. సెలవు తీసికొందును.

సు:—వల్లకీ! నీవు తల్లి వెంటఁ బొమ్ము!

(వల్ల-ఉత్తర-నిష్క్ర)

సు:—నాయనా! నీవు నాట్యశాస్త్రమున మహాప్రజ్ఞ కలవాడవండురుగా! అమ్మాయి నేమియుఁ బఠింపలేదేమి?

కీచ:-సోదరీ !

ప్రథమ దర్శనమై యంతవఱకు రెండు
గడియ లేనియుఁ గాలేదు కలగిపోవు
చున్నయది నాహృదంతరం బూటడిలక
అంత సౌందర్యవతీయాలతాంగి యెవరు?

అప్పుర స్త్రీ సమాజంబు లావెలంది
కాలి గోటికేనియు సరిగారు సుమ్ము
ప్రకృతిలో నున్న సౌభాగ్యభాగ్య మెల్ల
నలవరించు కొన్నది యాలతాంగి యెవరు?

ఏడు దీవుల రాజ్యంబు లేలుబడికి
చిహ్న మైన కిరీటంబు శిరమునందుఁ
దాల్చుటకు యోగ్య మైన దా తలీరుబోడి
యంద లేజస్సు కల దాలతాంగి యెవరు?

సు:-పరస్త్రీప్రశంస పాపహేతువు కాని యింకొక
విషయము మాటలాడుము. ఆభాగ్యశాలిని యెవరో పాపము,
మన యంతఃపురమునఁ దల దాచుకొన వచ్చినది.

కీచ:-అక్కా ! క్షమింపుము ! ఏమి చేయుదు నమ్మా !

ఈ శ్రవోరంధ్రముల గింగురెత్తు చున్న
దిసమమార్గణధనురుజ్ఞ తాళుగముల
వేగమునఁ జేసి నుడిపడి పీచుచున్న
గాలి చేసిన యట్టి యుగస్వనంబు.

సు:-ఒకప్పుడు చిత్తవికార మేర్పడినను, దానిని స్వాధీన
పఱచుకొనవలయును. మఱల నాప్రశంసఁ దేకుము.

కీచ:-అక్కా !

సు:-రాజాంతఃపురములయం దిట్టి యిక్కట్టు లున్న
వనియే యావిడ తొలుత నావద్దఁ బ్రవేశించుచున్నప్పుడు, తన్ను
గౌరవముగా చూడఁగలిగిననే నావద్దఁ బనిచేసెద నన్నది. ఈ

యెనిమిది నెలలనుండి చూచుచుంటిని. ఆమె తులసిమొగ్గ వంటిది. ఆమె సైరంగధీవ్రత మనుష్ఠించుచున్నది.

కీచ:-అక్కా! నా ప్రాణములమీది యాస వదలుకొమ్మ నెదవా?

సు:-అబ్బ! ఇదియేమి? ఆమె మొగముఁ జూచినఁ బూజింపవలె నను భావము గలుగును గాని యిట్టి దురూహాలు నీ కెటుల పుట్టినవి?

కీచ:-నా కామె పాదాభివందనముగూడఁ జేయవలె నని యున్నది.

సు:-ఆమెకు విరాటనృపతి యంతఃపురము తలదాచు కొననైనది. ఈయంతిపురము నీ యీ దుష్టభావమున కామెను లోబఱచదు.

కీచ:-కాక నా ప్రాణములు త్రుంచుకొనిపోవునా మఱి.

సు:-నాయనా! ఈ యధర్మమునకు నన్ను లొంగఁదీయకుము. మహాపౌరుషశాలివైన నీబుద్ధి పరకాంతలపై నేల ప్రసరింపవలె?

కీచ:-అక్కా! ఈ మనస్సెంతవఱకు నన్ను బాధించుచున్నది! ఆమనోహరిణి పేరైన వినఁజాలనేని నా యీజన్మ మెందులకు?

సు:-అది నాకుఁ దెలియదు. ఆమె సైరంగధీవ్రత మనుష్ఠించుచున్నది. కాన నామె నిందందఱును సైరంగధీయనియే వ్యవహరింతురు. నీ వింత పిచ్చిలోనున్నావు గాన నీ కొక మాట చెప్పెదను. ఆమెకుఁ బతులుగలరట. వారు గంధర్వులు. అమృదుగురు. మహాబలశాలులు. వాయుసమానవిక్రములు.

వా రామమీఁద నీగ్ర వాలనీయరు. నిరంతర మామెను రక్షించు చుందురు. ఆమె వెంటనే యదృశ్యులై తిరుగుచుండురటల యెల్లప్పుడును.

కీచ:-న న్నెందులకు భయపెట్టెదవు?

కనరాక రిపుల నొంచెడు

ననంగుఁ డొకరుం డజేయుఁ డుతియ నా క

నొనల విరియించు రక్తిమఁ

గనుంగొనిన దాఁక బ్రదుకు గలదె రిపులకున్.

ఆప్రశంస కేమి కాని-(అర్థోక్తిలో)

సు:-నీయందు నాకుఁ గల యభిమానమునకు మంచి ఫలము గలిగించు చుంటిని. ఇంక నే నిందుండుట గూడ మంచిదికాదు. నా యిం దున్నంతలేపు నీ వడుగక మానవు. నే నెంత కోపగించుకొన్న నేమి! కాని చెప్పుచున్నాను వినుము! నీ కిదితగదు. నాయంతఃపురముననే యిట్లు తలఁచినవాడవు నీ వింకెందు దురూహలకుఁ జో టివ్వవు? ఇట్లు మాటలాడుట నీవు గాన నింతవఱ కోర్చుటయైనది. ఈయూహ లింక మానెద వనియే యనుకొందును. (నిష్క్రమించును).

కీచ:-నిజముగా మాయక్క-గారికిఁ గోపము వచ్చినది. అవును! ఆమెతో నజ్ఞానము కలన నెట్టి ప్రసంగము జేసితిని?

ఆసౌందర్యము నన్ను వెన్నాడు చున్నది. అహా! సాక్షాత్కారము. ఏ మా సౌందర్యము.

చరమసంధ్యామనోజ్ఞప్రశాంతవేళ

మలయపర్వతనిర్గతానిలకుమార

వీచి కాసంచలీతమయి వెల్లి విరియు

నమ్మలేనిష్యుండిమాఘ్యంబు ననుకరించు,

అతిశయితబాలకేతకి యై ప్రభాత
చంద్రికానీతనవనీతసాకుమార్య
మై శరత్కాలనీతజలదాధ మగుచు
నా హృదంతరమూలధనంబు డులిచె.

ద్రా:- (ప్రవేశించి) సుదేష్ణాదేవి యీవఱకు నొంటరిగా నుండునా? అంతకంతకుఁ బ్రబుద్ధుఁ గ్రుంకుచున్నది. ప్రబుద్ధుఁ క్రుంకక ముందే సుదేష్ణాదేవితోఁ జెప్పవలయును. (పరికిమించి) అహో నేడు నా దురదృష్టమేమొ! ఇతని నొంటరిగాఁ గలసికొంటిని. ఇందు సుదేష్ణాదేవి యున్న దని చెప్పినదే వల్ల కీ! దానిప్రవర్తన బాగుగనుండు లేదు. తొలఁగి పోయెదను గాక!

కీచ:- ప్రేయసీ! నన్నెల త్రిప్పలు వెట్టెదవు?

ఒకమాట పలికి నంతన
నకియా! ముత్తైముల వరుస జారిపడునటే?
ప్రకుపితశేత్రద్వితయ
క్రకచంబుల నన్నుఁ గోయగా నేమిటికే?

పలుకంగరాదె యో ప్రాభాతవేళామృతస్వందినీరజాతనమవదన!
ననుఁ జూడరాదె యో నవ్యశారద కాలనీతననాంభోదకల్పితదృగంత!
చిలునవ్వరాదె యో శ్రీకంచువిదీ ప్రతయణరతోద్దీర్ణదంతపంక్తి!
నుంత నిల్వగరాదె శోభాగమనరమృతమధురమరాశాభమందయాన

యెంత నిర్దయురాలవే యిగురుబోడి?
తాపకీన సర్వాంగ సౌందర్యమందుఁ
బ్రసవమార్దవ ముండియుఁ బైకినింత
కఠినతామార్గ మేలనే కంబుకంఠి!

దేవీ! కన్నెత్తి చూడుము! నీదృగంతభాగీరథీనాహినిలోఁ బవిత్రుడనై పోయెదను స్నానములాసి.

ద్రా:- అన్నా! ఏమిది! ఈవికృతాకార మేమి? నేనేమి? నన్నుఁ జూచిన నీకు మదనవికారమా? నీకుఁ బరియూచికము

లాడ నిచ్చగలిగిన నావంటి పిచ్చివాండ్రతోనా యాడవలె!
దేవి సుదేష్ణ కోపగించును. నాకు బని యున్నది. త్రోవ యిమ్ము
పోయెదను!

కీచ:-ఓహో! శరత్కాలచంద్రరేఖ! ఎంత మూల
డితివి! నీ కృపాపాంగములకై వేచిన యాదీనుఁడు నిన్నెల
కసటు మాటలాడి విముఖుఁడు జేసికొనును?

మాధుర్యమా! నన్నేల నీలో నొకభాగమునఁ జేరనీయక
విషమ్మున దించెడు? సామాన్యమగుఁబురుషు లిట్లే ప్రథమమునఁ
బ్రేమావేశముఁజూపి యనంతరము పరిత్యజింతు రనుకొందువో!
మనోహరిణీ! ఇదె యొట్టు పెట్టుకొనెదను.

రమ్యజలదమాలానీలసౌమ్యగగన
భాగరమణీయమైన యీ ప్రాప్తమునఁ
దీరుగాఁ బూచిపట్టి మందార మిదిగా
యీ శిరోభాగమున కరం బిదిగా యుంచి !

ద్రా:-నమస్కరించెదను. నన్నుఁ బోనిండు !

కీచ:-చెలీ! నాపై నీ కింతవల కేల ననుగ్రహము
రాలేదు? నా పూర్వజన్మకృతపాపఫల మెంతగా బాధించు
చున్నది. ప్రియా! దయఁజూడు, దయఁజూడు.

(చేయి గ్రహించఁబోవును)

ద్రా:-ఓయీ! ఎంతటి తెలివిమాలినవాడవు. దాసీ
సంగమము లాయుఁడైత్యములు. అందులో నికృష్టదాసి నైన
నన్నా నీవు వరించునది ?

కీచ:-మదవతీ! ఆయుఁడైత్యమా! కానిమ్ము! నీ సంయో
గములేని యాయువుమాత్ర మేమిటికీ? స్వర్గభోగము లనుభవిం
చనా? ఆనందధామము లెక్కనా?

నీదు గాఢపరిష్కంఠ నియతిఁ గలుగు
నిముస మేనియు బ్రతికితి నేని జాలు
నీ కెడము గల్గి కల్పముల్ నిండఁపఱకు
బ్రతికితి న యన్ను ! భస్మహవ్యంబ, యేల ?
నీ యురోజాగ్రమునయందు నిదురలోన
మృత్యుదేవతనైన రానిమ్ము నాకు
భయము లేదే మృగాక్షి ! యీభవము వలనఁ
గలుగు లాభ మాపూర్వమే కలిగియుంట.

నీ పరీరంభమునన నిందీవరాక్షి
తఱుగునే యన్న యాయువు, తఱిగనేని
మిగిలినదె యనుభూతమా మెలత ! కాక
యివుడె గతియింతు కాదటవే లతాంగి!

(సమీపించును)

ద్రాః—(తొలఁగి) పరశ్రీలపై నేల ప్రసరించుచున్నవి
నీ దృక్కులు? నీవేమొ బాహుబలత్పణీకృతాఖిలమత్స్యదేశ
శాత్రుఁడవటే! ఇది నీకు యోగ్యముకాదు. పరశ్రీసంగమంబునఁ
గలుగు దోషమును నీవంటి దోషజ్ఞునకు నాచెప్పఁ బనిలేదు.

కీచః—ప్రేయసీ ! కనఁబడుచున్న దివ్యజ్యోతిస్సును జల్ల
ర్పకుము. (చేయి గ్రహింపఁ బోవును)

ద్రాః—(తొలఁగి)

నావెంటకొ నిరతంబుఁ గాచికొని యున్నా రేవు రస్మత్పథుల్
ద్యావాభ్యంతరగామ లెందయిన గంధర్వుల్ స్వకీయోగ్రబా
హవిధ్యస్తనమస్తశాత్రవసమూహాసంతక్తిర్నిస్ఫురతే
శ్రీవిద్యోతితమూర్తు లా కలన నీ చే టింతయుకా దప్పదే !

కీచః—ఇదియూ యింతవఱకు నీయనుమానము? నీ కేమియు
భయములేదు. నాబలము నాచేతనే యేల పొగడించెదవు ?
రాజనములు సుష్టుగాఁ బండు నీమత్స్యదేశములే దానికిసాక్షులు.

ప్రసవమార్గణబాణసంపాతధీతి
నాశరీరావయవముల వాసి చూడు
ముడుచుకొని యెంత బాణము పడునో యేమో
యంచుఁ గుంచుకొన్నవో యోసి చంచలాక్షి !

అలస్యముచేసి నన్నేలదహించెదు? నీయాలస్యంబుకొలఁది
నాప్రాణములు నిల్చు నను ధైర్యముగూడ నాకుఁ జెడుచున్నది.

ద్రాః—ఓయీ ! మహాగ్నిజూచి ఫలమని భ్రమించు
చుంటివి.

కీచః—చెలీ! దయ చూడుము! నీశరీరస్పర్శచేతనే పులకిత
బ్రహ్మానందము పొందు నా కేల దూరదూరము పోయెదవు?
(సమీపించును)

ద్రాః—సుదేష్టా ! అయ్యో! నాజన్మ కిది మూడవ
పరాభవము. సుదేష్టా !

కీచః—అయ్యో! భూతలస్పర్శమాత్రభిన్న మైన స్వర్గ
మేల నిరాకరించెదవు?

ద్రాః—అయ్యా! నీ యీ ప్రవర్తన మీయక్కగారి
యంతఃపురగౌరవమునకు భంగకర మైనది.

కీచః—(నివ్వెఱవోయి) మంచి సంగతి జ్ఞాపకము జేసితివి.
కాని నాహృదంతరము దహించుచునే యుంటివి.

ఏ ప్రశీతలవాకణశ్రీప్రకాశ
మైన నిముసంబు నందు నా యంగ మంటి
ప్రసవనిర్గతమకరందమస్పృశిశిర
మైన నీ మేను స్వర్గసౌఖ్యం బొసఁగనా !

(నిష్క్రమించును)

సుః—(ప్రవేశించి) అమ్మా! సైరంద్రి. ఇదేమి? శోకాధ
దేవతవోలె నున్నది.

ద్రా:- దేవీ! చూచితివా, యీ దీనురాలి యవమానము!

సు:- ఏమమ్మా?

ద్రా:- నీ తోబుట్టు వట. అతని పేరు నాకుఁ దెలియదు. మీ రెవ్వరు లేకుండ నన్నుఁ జెఱఁజట్ట వచ్చి, దేవి! యేమని చెప్పుదును! నాజన్మ యేమోకాని సురక్షితము లైన ప్రదేశ ములలోనే నాకుఁ బరాధవములు తటస్థించు చున్నవి. చెప్పితిని గదా తొలుత నీతో, నొకానొక కారణమువలన నాపతుల యెదుటనే నిండుసభలో మున్ను పరాధవింపబడితి నని. మఱల నిదిగో! భూమింజయూదిరాజకుమారులు గూడ రారాని యీ యంతఃపురమున నా స్థితి యెట్లైనది?

సు:- అయ్యో! ఎంతపని జరిగినది. తల్లీ! ఇది యెవ్వరితో ననకుము. నేను వానిని జీవాట్లు పెట్టి పంపించెదను. ఇంక నీవున్నంతవఱకతఁడిచటికి రాకుండఁ జేసెదను. నాకెంతటి యప్రతిష్ఠ వచ్చు పని చేసినాఁడు. నాచేత నైనంతవఱకు వాని బారి నీవు పడకుండఁ జేసెదను. దురస్థిలకుము.

ద్రా:- కానిమ్ము! నీయండఁ జేరితిని గదా! దానివలన గలుగు ప్రతిష్ఠాప్రతిష్ఠలు నీవియే!

సు:- అమ్మా! మన్నింపుము. నే సతని కన్మోఱఁగి పోవుటకే యిచటనుంసి వెళ్ళితిని. నే నున్నచో నట్టిది తటస్థించెడిది కాదు! నీవిచ్చటి కెట్లు వచ్చితివి?

ద్రా:- ఆతఁడు మొదట నన్నుఁ గలసికొని యేదియో ప్రసంగించవచ్చినాఁడు. నేను మారాడక, యతని దప్పించుకొని నీతోఁ జెప్పవలె నని యిచ్చటికి వచ్చితిని. మీరు భేరు, ఆతఁ డిందుండెను,

సు:-చెలియలా ! ఇక్కట్టులలో నున్నవారికే క్రొత్త యిక్కట్టులు. నాతో వాడు నీప్రసంగమే తెచ్చినాడు. నే నతని యెదుట నున్నంతవఱ కట్లే మాటలాడు ననియు, నతని వదలి పోయిన బాగుగనుండు ననియు, నే నిచటినుండి వెడలిపోతిని. నీతో నీవిషయము చెప్పి యతఁ డిందున్నంతసేపు నీవు వాని కను లకుఁ గన్పింపకుండ నుండుమని చెప్పటకు వచ్చితిని. నీవు నాకుఁ గనరాలేదు. దురదృష్టమువలన నీ విచ్చటికే వచ్చితివి కావలె. తల్లీ ! నీకడుపు పుచ్చుకొని బతిమాలెదను. సుదేష్ట యంతః పురమున నిట్లు జరిగెనని చెప్పకు మమ్మా యెచ్చటను! నేను నీ కింక యెద్దడి లేకుండఁ జేసెదను. అట్లు చేయనని నాచేతిలో చేయి నేయుము.

ద్రా:-అన్నవస్త్రము లిచ్చి పోషించితి విన్నాళ్ళు. నేఁ డేదియో నాదురదృష్టమున నిట్లు ఘటల్లినది. నీవేమి చేసెదవు? తల్లీ ! నిన్ను నే నెఱుగనా! నీపై నేదేని యని నే నేమని బ్రదుకగలను.

సు:-నీ వింక పడ-వల్లకీ! సింహబలుఁ డెందున్నాడు ?

(తెరపడును)

ద్వితీయాంకము

ప్రవేశము:— కీచకుడు. ఉద్యానములో

కీచ:—

ఈవిరహావహ్ని నన్ను దహించు నిదియుఁ
గాల్చి బూడిద చేయదు కాయ మింత
యా లతాంగి దయావ్యాప్తతాక్షియుగము
ప్రాణములతోడ లే దేమి ప్రాప్తి నాకు?

ఆ మనోహరిణి కపోలస్పర్శ గావించియో, యాజగన్మో
హిని యధరామృతరసాస్వాదన మొనరించియో, గాఢ మగు
నా లతాతన్వీపరిష్వంగ మనుభవించియో, చివర కాముద్దరాలి
కరాంభోరుహము నంటియో వచ్చిన, నామనస్సున కింతవేడిమి
యుండెడిది కాదు.

ఏ ప్రకీరలవాఃకణశ్రీప్రకాశ
మైత నిమసంబునందు నా యంగమంటి
ప్రసవనిర్గతమకరందమస్పృశికిర
మైత నీమేను స్వర్గసౌఖ్యం బొసఁగునా?

యని చివరకని వచ్చితిని. ఆమె రసికురాలయిన నా
మాటలలోని రసజ్ఞత్వము దెలిసికొనదా? అప్పుడు నా భావో
న్మాద మా జవరాలికి బోధపడదా?

ఊరక నాకుఁ బిచ్చియాలోచన లేకాని, యామె యప్పటి
స్థితిఁ జూచిన నామనోరథము కొనసాగునట్లు లేదు. నే నామెను
స్పృశింపఁ బోయినప్పు డాపాలంతుక స్త్రీసహజమైన సిగ్గుచేతఁ
గంపించినట్లు లేదు. నిజముగా తన పాతివ్రత్యము పాడైపోవు
నేమో యని భయపడినట్లున్నది కాని—

నా యప్పటిమాట లామె కసలు ఖినంబడెనో లేదో!
అక్కటా! నా దౌర్భాగ్య మేమని చెప్పుదును!

నన్నీలతాపతాన మెంత వేధించుచున్నది? చల్లనగదా
యని యిచ్చోటు జేరితిని.

ఇది వసంతమా? కోకిలైన గూయుచున్నదా? అకాల
మున నీ కెందు కింత యలజడి!

అభినవజలధరసుందర
మిభరాజకిశోరహస్తవృతమో యను నీ
సభ మింత నీ సుమాస్త్ర
ప్రభావమున కెట్లు సాయపడునో మదనా!

చాలు నేమందు నాయంగసంధులెల్ల
విటుగఁ బొడిచితి నీమహావేశ మింత
యొప్పునే యవేశల నేమి యొరిగి పోయె
ధర జలధిలోన నీకుఁ దొందరయె కాక,

నా సంక్షుభితమైన యీదేహము కొంచెము విశ్ర
మించినఁగాని తేరుకొనదు. (పండుకొనును)

వల్లకి:-(ప్రవేశించి) ప్రభూ! ప్రభూ! ఏమి యీయన
మారాడఁడు? పాపము! ఈయనను నే నెఱుంగుదును. కొం
చెము కష్టమేనియు నోర్చుకొనలేడు.

అబ్బా! స్త్రీ లెంతకుఁ జాలరు! ఏమో యభినయము!
ఈసైరంధ్రివిషయము నేనెఱుంగనా! మహాపతివ్రతవలె నటించు
చున్నది. ఏదీ, యీవిషయమున నా చెప్పినటులఁ జేయక
పోనిమ్ము, ఈమె పరువేమైన దక్కనిత్తునేమో! ప్రభూ!

కీచ:-(లేచి) వల్లకి! ఎందుకు?

వ:-(స్వామీ! అదియేమి? ఇట్లు పడిపోతిరి?

కీచ:-(ఏమున్నది, న్నాపాణము లా మనోహారిణి గుఱ
కొనుచున్నది,

వ:-చిత్రము.

కీచ:-వల్లకీ! నిన్నొకటపిగెదను.

వ:-మహాప్రసాదము.

కీచ:-ఆమె పేరేమి?

వ:-సైరంధి యని వాడుక. అసలు మాలిని.

కీచ:-మాయక్కగారి యంతఃపురమున నెన్నిదినములుగా నివసించుచున్నది.

వ:-సంవత్సరము కావచ్చుచున్నది.

కీచ:-ఆమె వృత్తాంత మింతకన్న నేమియుఁ దెలియదా?

వ:-ఆమె కయిదుగురు పతులున్నారట. వారు గంధర్వులు.

కీచ:- (ఊరకుండును.)

వ:-ఏ మాలోచించుచున్నారు?

కీచ:-నీకు నామెకు నేమియుఁ దెలియి లేదా?

వ:-ఎక్కువ లేదు.

కీచ:-ఆమె లోచనములలో తౌల్యమున్నది. అయిదుగురు భర్తలకు భార్యయీ! ఎంత కాముకి!

వ:-మీ రనునది నాకుఁ దెలియుటలేదు.

కీచ:-ఆమె కనులలోఁ జిత్రమున్నది. ఆ కన్నులు నీ కెట్లు కనఁబడును.

వ:-నే నెప్పుడు నాలోచించలేదు.

కీచ:-ఏమో కష్టము లనుభవించిన జీవి, కన్నులవలె నుండవా?

వ:-ఆ! అటే యుండును.

కీచ:-అవి యంతియకాదు. కామోదకేనును గూడ సూచించుచున్నవి. ఆయమను గుఱించి నీకేమైన ననుమానము లున్నవా?

వ:-ఆమె దేవరవారి కంత యలభ్య కాదు.

కీచ:-ఏమో చెప్పుము.

వ:-ఆమె రాతురులం దప్పుడప్పు డెచటికో పోవుచునే యుండును.

కీచ:-పతులు గంధర్వులంటివే ! వారును నీమెయు నేర్పఱచుకొన్న సంకేతమున కేమో!

వ:-అనిన !

కీచ:-అప్పు డామె శీలమును మన మెట్లు శంకింపఁ గలుగుదుము.

వ:-కాని పతులతో మాత్రము నిశాకాలములయందు పైర్వసంచారము సేయుమని యున్నదా?

కీచ:-అదికాదు! ఆమెప్రవర్తన యెట్టిదో తెలియవలెను.

వ:-నిజ మైనమాట కిటువంటి స్త్రీకి గంధర్వు లెవరు భర్తలు కాఁ గలుగుదురు.

కీచ:-ఎందుచేత ?

వ:-ఈ మాత్రము సౌందర్యమునకా ?

కీచ:-ఈ మాత్రము సౌందర్యమునకా! వల్లకీ! స్త్రీల సౌందర్యము స్త్రీలకుఁ దెలియదు.

వ:-అనినను గంధర్వులు మనుష్యుల కెట్లు పతులు కాఁ గలుగుదురు ?

కీచ:-ఆమె సౌందర్యమునకు గంధర్వులే కాదు. త్రిలోకాధిపతులుగూడ తల లొగ్గవలె.

వ:-మీ రెన్నియైన జెప్పుడు. ఆమెను గుఱించి నా కను మానముపోలేదు. వ్రతము లని, నియమము లని కాషాయంబులు కౌపీనంబులు ధరించుట కేమి గాని యందఱును మనుష్యులే.

కీచ:-మాయక్క సుదేష్ట యెక్కడ నున్నది ?

వల్ల:-ఆమెతో సై రంధ్ర యేమి చెప్పినదో, పట్టపుదేవి తమకై వెదకుచు వచ్చినది. నేను మిమ్ము వెదకి తీసికొని వచ్చెదను, మీ రంతఃపురమునకు పదు డని యామెను బంపించి వచ్చితిని.

కీచ:-ఏమి చెప్పియుండును ?

వల్ల:-ఏమి చెప్పియుండును, ఇదియే.

కీచ:-మాయక్క యేమని యుండును?

వల్ల:-దేవిగారికిఁ గోపము వచ్చిన ట్లున్నది.

కీచ:-కోపమే!

వల్ల:-రండు పోదము. ఆమెను బ్రసన్నును జేసికొందురు గాని.

కీచ:-వల్లకీ! నే నిందుండి కదలఁజాలను.

వల్ల:-అయిన నేను బోయి యామెను మీయెడలఁ బ్రసన్నును జేసెదను.

కీచ:-ఎటు!

వల్ల:-ప్రభువులు నిస్సృహులై యీ పూవుటీరమ్మునఁ బడిపోయిరని, పిలచిన పలుకుట లే దని చెప్పెదను. అప్పు డామె కోపము పోవును.

కీచ:-సరే! నే నిందే పండుకొనేదను! పొమ్ము!

(వల్లకి నిష్క్రమించును)

కీచ:-(అలోచించుచు)

చారుమంగళశస్యవర్షాసమయవి
లాసమృదులనీలాబ్జమాలామధురిమ
పట్టువడె తదంచితకేశబంధ మందు
ఆ లలితకైశికము బంధమయ్యె నాకు!

ఆమె సైరంద్రి యని కాని, యింకేమియుఁ దెలియదా?
అంతటి యజ్ఞాతావస్థ యెందులకు? ఆమె భర్త లైదుగురా?
ఈ కథ యేమో స్మృతికిఁ దెచ్చుచున్నది. ఆమె యెవరైన నేమి?
ఆ మనోహారిణికి నాయందు దయ లేదుగా!

గాఢపరిష్కృతకలితసౌఖ్యాంభోధితరంగలు మచ్చిరోధార్యము లగు
తత్కర్మస్పర్శ మొత్తమ్ము లై గుమిరెడు పులకలు మేనఁ బ్రభుతము లగు
మద్భుగంతమ్ముల మస్పృశచంచలవిసేలాపాంగముల్ ప్రేమదీపిక లగు
నా మూర్తి కా చిరంటిమందహాసచంద్రికలు మున్నాడు దీప్తికలె యగును
ఆ విలాసిని పయ్యెన యందె నాకు
రేణువల్ నిద్ర లగు నామె మృదుమనోజ్ఞ
సుప్రసన్నాననప్రభాజ్యోత్స్నలంద
యీ హృదయతాప మడఁగున యేని నాకు.

నా ప్రాణములు జివ్వన లాగుచున్నవి. కొంచెము
విశ్రమించెదను. (పండుకొనును.)

(ప్రవేశము—సుదేష్ట - వల్లకి)

సుదేష్ట:-వల్లకీ! తమ్ముఁ డెచ్చట?

వ:-అమ్మా! ఇటునిటు. ఇదిగో యీ లతావలయము

నొద్ద నొడలు తెలియక పడియున్నారు.

సు:-(చూచి) నాయనా! సింహబలా!

వ:-అమ్మా! నేను బిలచితిని. పలుక లేదు.

సు:—అయ్యో! ఇదియేమి! దీనికి గారణము?

వ:—ఎట్లు తెలియగలదు.

సు:—వైద్యుని బిలుచుకొని రమ్ము నీవుపోయి.

కీచ:—(లేచి) ఏమమ్మా! అంతనిర్దయ! ఎవ రా వైద్యుడు? మీ రనుకొనుచున్న మాటలు నేను వినుచునే యున్నాను. ఓపిక లేక మాటాడలేదు. నా యీవ్యాధికి జకిత్స చేయించ నెంచెదవేని యావెజ్జ నెవరో పిలుచుకొని వచ్చుటెల?

సు:—ఇంక నదియే ధోరణియా? పరకాంతలపై నింత దురూహగల నీవు బాగుపడవు. సైరంధ్ర యెవ రనుకొంటివి? మత్స్యదేశాధీశుని యంతఃపురపరిచారిక. ఆమెమీఁద నీగ వ్రాలినచో విరాటసృపతికి దలచరాని తలవంపు. మత్స్యదేశ ములకు నీ వండ వనుమాట నిజమే. నీ యండ దేనికి మాకు? ధర్మము నడుపుటకు; న్యాయము దీర్చుటకు. రాజులు గలరు. రాజాంతఃపురములు గలవు. ఇట్టి యప్రభంశపుపను లెందును జరుగవు. నాగొంతులోఁ బ్రాణ ముండువలకు నీ కా స్త్రీ లభింపదు. నీయంత బాహుబలశాలులు కాకపోవచ్చును గాని నాభర్తయుఁ బుత్రుఁడును నంత తేజోదర్శిలుగారు. నీకు నిజ ముగా నా లతాంగిమీఁదనే యభిప్రాయముండెనా మొట్ట మొదట మత్స్యదేశమును భిన్నముచేసి మాయందట కుత్తుకలుఁ గోసి యనంతర మామెను హరించుకొని పోమ్ము. (నిష్క్రమింప)

కీచ:—హా! హా! ఇవి యేటి మాటలు. ఆక్కా, నన్ను రక్షింపుమని కాళ్ళబడితిని గాని యధికారము జూపించితినా? ఆమె కంతతొందర యెందులకు? ఈ మన్మథావల మోర్పుకొన లేక నే నుండగాఁ దన్నేమంటిని?

విరాటస్థపతి నా వలననే బ్రతుకుచున్నాడా? నేనే యతని రక్షించుచుంటి నని యంటినా?

ఈ మహాంభోధిఁ దరియించు తెట్లు? అబ్బా! శూలముల వంటి మాటలు! ఆమె నిందాక వదలిపెట్టినది యిది తనయంతః పురమని గదా! నిజముగా రాజ్యచుంతయు నా భుజబలము మీఁదనే యాధారపడి యున్నను నేను వారికి నమ్రుడనయియే యుండును గాని రాజసపుష్పకడలు పోను.

అక్కా! ఇంతమాత్రము తెలిసికొనలేక పోతివి. సింహ బలుఁడు నేడో తేపో యామన్మథానలమునఁబడి నశించి పోయి నప్పుడు శాత్రవులు మత్స్యదేశము నాల్గువైపులనుండి చుట్టు ముట్టినప్పుడు, నామాట నీకు జ్ఞాపకము రాఁగలదు. అపు డను కొందువు, 'అయ్యో! అంత వినయవంతుడైన తమ్ముని చేతు లారఁ జంపుకొంటిమే' యని. అప్పుడు మీ కెవ్వరు సాయపడుదురు? సైరంధ్రపతులైన గంధర్వులు వచ్చి సాయపడుదురు గావలయు.

వ:—స్వామీ! నిరాశఁ జెందకుఁడు.

కీచ:—మొట్టమొదట నీమాలిని వచ్చి కొలువునఁ బ్రవేశించినప్పుడు నీ వున్నావా?

వ:—చి త్రము.

కీచ:—అప్పు డీమె యేమని చెప్పి ప్రవేశించినది? అప్పటి మాటలు జ్ఞాపకము చేసికొని యొక్కొక్కడే నెమ్మదిగ నన్నియుఁ జెప్పుము.

వ:—తనపేరు మాలిని యనియు, దాను గూడు బట్ట యిచ్చిన సేవఁ జేసెద ననియు, నీచవృత్తిఁ జేయ ననియు తా

నొక్క సంవత్సరముకన్న నిం దుండ ననియుఁ జెప్పినది.

కీచః—ఒక్కసంవత్సరమేనా ! తరువాత!

వః—తనవిరోధు లెవరో నిండునభలోఁ దన్ను దలపట్టి కొని యీడ్చి రనియు, నీసంవత్సర మైనతరువాత తనకు మంచి రోజులు వచ్చుననియు—అప్పు డాపగ తీర్పుకొనునట.

కీచః—ఇది నా కొక విధముగాఁ దోచుచున్నది.

వః—ఏ విధముగా ?

కీచః—వల్లకీ ! మాయక్క—గా రన్నమాటలు నీ వన్నియు విన్నావుగద.

వః—చి త్తము

కీచః—నుటి యేమిగతి ?

వః—ఈ కార్యభారము నామీఁద వేయుఁడు.

కీచః—నీ వెట్లు చేయఁగలవు ?

వః—దేవరవారి దయయున్న నది యెంతసేపు?

కీచః—ఎట్లో చెప్పుము.

వః—సైరంధ్రి యర్ధరాత్రములయం దప్పడప్ప డెచ్చటికో వెళ్లుచుండునని మీతోఁజెప్పితినే. ఇప్పుడు దేవిగారి వద్దకుఁ బోవుచుఁ ద్రోవలో నామె కనంబడఁగా నడిగితిని.

కీచః—ఆమె యేమన్నది ?

వః—ఏమన్నది ! మొగము వెలకిల వేసినది. మఱలఁ దెలివి తెచ్చుకొని ‘అది నీ కెందుకు’ అన్నది. ఇది యంతయు నేను బయటపెట్టనా యని బెదిరింపగా ‘చెప్పుకొనుము. నా భర్తవద్దకుఁ బోయితి’ నన్నది.

కీచః—నుటి యట్లును నింకేమందువు ?

వ:-స్వామీ! అదికాదు. నిజముగా నామెభర్తలవద్దకే పోయేనేని యామె మొట్టమొదట నే నడిగినప్పుడు మొగము తేలవేయవలసిన యవసరమేలేదు. ఇది తరువాత గ్రుక్కతిప్పు గొని యునినమాట.

కీచ:-సరి, దానికేమి! నీ విప్పు డిక్కార్య మెటుల సాధించగలవు.

వ:-ఆమెను మీయింటికిఁ బంపించెదను.

కీచ:-(అశ్చర్యముతో) అది యెట్లు సాధ్యము?

వ:-సుదేష్టాదేవికి మదిర యన్న మిక్కిలి యిష్టము. తమ యింట దొరకునంత మంచిమదిర భూమండలంబున నెందును లేదుగద. కావున మీయింటనుండి మదిరఁదెచ్చెదనని నేన చెప్పెదను. తరువాత నే నేదో పనిమీద నున్నట్లు నటించి సైరంద్రి నీపనిమీదఁ బంపించెదను.

కీచ:-ఆమె రాదేమో!

వ:-అయ్యా! ఇది సేవావృత్తి. దారిలోఁ ద్రాచుపాము కాపువేసికొని కూర్చున్నదని తెలిసినను వెళ్ళితీరవలెను?

కీచ:-వల్లకీ! అంతమోస మెందులకు?

వ:-దేవరవారి చిత్తము.

కీచ:-ఆహా! ఇదేమి?

† ఒక యెడ నిది న్యాయము కా
దు కా దనియె యంతరాత్మ దూషించెడు త
ప్పుక చేయకున్న నసువులు
వెకలించెడినో మరుండు వీరదయుండై

వల్లకీ! నీ యీ ఘోషము సుదేష్టాదేవికిఁ దెలిసినచో!

వ:-ఆమె మీ మీఁద నీప్పుడు కోపగించి పోయినదా ?
 ఇదే యామె నీరాతిరియెల్ల వేధించును. ఆమెకు నిద్దుర పట్టదు.
 “అయ్యో! సింహబలు న ల్లెందుకంటి” నని తహతహపడు
 చుండును. అప్పుడు కొంచెము మద్యము త్రాగి నిదురించిన
 శాంతిగా నుండునని చెప్పి మత్తుపదార్థము గలిపి యామెకుఁ
 ద్రాగించెదను.

కీచ:-సైరంధ్ర నీమాటలమీఁద రాక సుదేష్టాదేవి
 యాజ్ఞపుచ్చుకొని గాని రా ననునేమొ.

వ:-అమత్తులో దేవి ప్రతిదానికి ఊ, ఊ, యని యంగీ
 కారమే.

కీచ:-తరువాత నిది యామెకుఁ దెలిసిన !

వ:-ఒక్కసారి సైరంధ్ర తమ యింటికి వచ్చిన తరు
 వాత నావిషయముఁగూర్చి యామెతోఁ జెప్పునది యెవరు ?
 సైరంధ్ర యేమంత పిచ్చిదా ? రానున్న సిరికి మోకా లడ్డు
 పెట్టుటకు. ఆయింట రాజభోగముఁ జూచి యామె మఱల నీ
 యంతఃపురమునకు వచ్చినగద.

కీచ:-వల్లకి ! మఱి సైరంధ్ర యెప్పుడు వచ్చును ?

వ:-ఈరాత్రి వచ్చునో రాదో! తెల్లవారు వఱకుఁ దమ
 గడప దగ్గర నామె యుండఁగలదు.

కీచ:-ఇది నిజమేనా !

వ:-సంశయము లేదు. సెలవు.

(నిష్క్రమించును) (తెర)

తృ తీ యాంకము

ప్రవేశము—సుదేశ్య

సుదేశ్య:—నే నన్నిమాట లనినను జవాబుకూడఁ జెప్పలేదు. నాయం దెంతవినముఁడు. అట్టివాని నూరక పట్టుకొని యెన్నిమాటలు, ఎట్టెట్టిమాట లంటిని. ఇత డేమి ధూర్తముగాఁ బ్రవర్తించెనా?

అతని భుజాబలమున మత్స్య దేశములు శత్రుభీకరముగా నున్నవి. మత్స్య దేశములు ధర్మభూమి యనునచో నది యతని భుజోపార్జితపౌరుషమువలన. అతఁ డన్న నామనోనాధునకు నెంత గౌరవము! అతని నంతగా నుపాలంబించుట తప్పే.

అయినను నంతమాత్ర మనవలసినదే. అతఁడు నామాట లెక్కనేయఁడా? చేయక? మానినీవిషయమున దుష్టముగాఁ బ్రవర్తించవలె. అది యెన్నటికిని జరుగనేరదు. జరిగినచో నీక నాది యంతఃపురమేమిటి? ఇతఁ డేమిటి? ఉత్తరుఁ డైన నిట్టి పని జేసిన నిందార్హుఁడు. శిక్షార్హుఁడు.

ఎంతగా నిశ్చయించుకొనినను నతని నిట్లు పలికిన తరువాత నా మన స్సంత శాంతముగా లేదు.

వల్లకి ప్రవేశించును

సు:—వల్లకీ! మాసింహబలుఁ డేమైనాఁడు?

వ:—వారియింటికి వెళ్ళినారు.

సు:—నే నట్లనగా నే మన్నాఁడు?

వ:—పాపము, కళ్ళనీళ్ళు పెట్టుకొన్నారు.

సు:—అయ్యో!

వ:-మీ రప్పు డేటువంటిసూట లన్నారు. వారు చాల మంచివారు గనుకనే యూరకొన్నారని నాయుద్దేశ్యము.

సు:-ఊరకొనక యేమిచేయు నందువు?

వ:-దేవిగారిని వారేమి చేయగలుగుదురు ? వారికిఁ గోపము వచ్చెడిదే యింకొక రైనచో.

సు:-అవును. అతనికిఁ గోపము రాలేదు.

వ:-మీరు వచ్చినతరువాత “వల్లకీ ! మాయక్క-గారు చూచితివా నన్నెట్టి మాటలన్నదో! ఛీ! యింక నా బ్రతు కెందుకు ! ఆమెచేత నిట్టిమాటలు పడి నే నీ యంతఃపురమున నుండుటకన్న సిగ్గుమాలినపని లే” దని వెళ్ళిపోయినారు.

సు:-ఇంక నిక్కడకు రాఁడా యేమి?

వ:-ఏమో !

సు:-అతఁ డీపాటి కఠిందూరము వెళ్ళి యుండును ?

వ:-రథ మెక్కి వెళ్ళిన యాయన యెంత దూరమైన వెళ్ళును.

సు:-వల్లకీ ! నిజముగ సింహబలునకుఁ గో ప ము వచ్చినదా ?

వ:-గోపము నాకుఁ దెలియదుగాని దుఃఖము వచ్చినది.

సు:-అది సరియే కాని పాప మాపత్రివ్రతజోలి తన కెందుకు?

వ:-అమ్మా? ఎవ్వరి సంగతు లెట్టివో! అందఱకు నెట్లు తెలియును.

సు:-నా కీ నాడు తలనొప్పిగా నున్నది.

వ:-అది తలనొప్పి కాదు.

సు:—మఱి యేమి ?

వ:—కీచకమహారాజుగారి నన్యాయముగ నట్లంటిమే
యని తమ మనస్సులో నున్న యాందోళన.

సు:—కావచ్చును.

వ:—కొంచెము విశ్రమింపుడు.

సు:—(పండుకొనును.)

వ:—అమ్మా ! ఇప్పు డెట్లున్నది ?

సు:—వల్లకి ! సైరంధ్రుని బిలుపుము.

(వల్లకి నిష్క్రమించును.)

సు:—సైరంధ్రు గొంతుక యెంత మంచిది ! కంచుగీచిన
ట్లుండును. సంగీతము విన్నచో నా తలనొప్పి తగ్గునేమో !
సైరంధ్ర యెవ్వరో ! ఆమె రాజాంతఃపురముల సేవజేయుటకుఁ
దగనిది. ఆమె కేమైన పని జెప్పవలె నన్న నాకుఁ దల కొట్టు
కొన్నట్లుండును.

వ:—(ప్రవేశించును.)

సు:—సైరంధ్రు యేది ?

వ:—వచ్చుచున్నది.

సు:—(స్వ) ఆమె పట్టమహిషి యగుటకు యోగ్య.
నడచుచున్నప్పుడు కలహంసవలె నుండును. తొందరగా
నడువనే లేదు.

సైరంధ్రు:—(ప్రవేశించి) దేవిగారు నన్నుఁ బిలువనంపిరి.

సు:—అమ్మా !

సై:—ఈసంబోధనమే నీయాభిజాత్యముఁ జెప్పుచున్నది.

సు:—నాకుఁ దలనొప్పిగా నున్నది.

సై:-ఏమైన శ్రమ గలిగిన దేము.

సు:-ఏమియు శ్రమ లేదు.

సై:-గాలి యంతబాగుగ లేదు. చలిగాలి వీచుచున్నది.

సు:-మబ్బులు బాగుగాఁ బట్టిన ట్లున్నవే.

సై:-కొంచెము సన్నని తుప్పర పడుచున్నది.

సు:-వల్లకి! నీవు దుప్పటి తీసికొనిరమ్ము. (వల్లకి నిష్క్రమం)

సై:-ఎందుచేత వచ్చినట్లు తలనొప్పి?

సు:-వల్లకి దుప్పటిఁ దెచ్చినదా?

వ:-((ప్రవేశించి) ఇదిగో! కప్పుకొనుడు.

(సు దేష్ట కప్పుకొనును)

సై:-((స్వ) బంగరుజరీయించుఁ గల నీసేలువ కప్పుకొన నీమె సూర్యకిరణములు వ్యాపించి తళతళలాడు తెల్లమొగిలుచేఁ బ్రకాశించు సంధ్యాసతివోలే నున్నది.

సు:-((వల్లకితో) నీవు వెళ్ళుము. (వల్లకి వెడలిపోవును.)

సై:-మొగము మీఁద కూడఁ గప్పుకొనుడు.

సు:-ఊపిరాడదు. నాతలనొప్పియుపశమించుట కేదైనఁ బాడి వినిపించుము.

సై:-వర్షర్తువును గూర్చి పాడుదునా?

సు:-పాడుము.

పైరంధి:-

స్ఫూర్తిభవశ్రేణిభారాయితోత్తల కాదంబినీస్థిగ్ధకాంతి యగుచు
మప్పుణకేశనిబద్ధకుసుమమాలాయితసౌదామనీప్రభాశాల యగుచు
అతనిరంతరపతతో ద్రుతపర్వబిందుసంపూరంబున రసాన్వయముక్తి యగుచు
శ్రీబలాకావధూటిపద్ధమానితోద్భవస్థూత్పత్యహాకికహార యగుచు

పతి పరివృంగమున కయి బడలి యుండి
 త్రొత్తగా వేసమును గూర్చుకొన్న వధువు
 వలె వినూత్నభావములందుఁ దొలుకులాడు
 వారిబిందుల కన్నీట వర్షముతువు.

సు:—తలనొప్పి కొంచెము తగ్గినట్లుగా నున్నది. ఇంకొక
 గీతమును బాడుము.

కడిమి పూచినదో లేక చిగిరినదో యంచుఁ దొంగి చూచినది విద్యుల్లతాంగి
 యెదురుగానరుచెంచు భృంగమునకు స్వాగతమ్ము పాడినదిమందారసుమము
 పతిసంగమార్గమ్ము పరువులెత్తినది వైలాగ్రనిస్సృత నిర్ఘరాజ్జనేత్ర
 సిగ్గుచెందినది పచ్చికబయల్ పునుచేరి పులక లందినయట్టి పుడమిపడలే

నవజలదమాల సేయు గానంబులకును
 నవమయూరాంగనలు సల్పు నాట్యములకు
 భరతశాస్త్రదేశికమాళి పాతకాల
 నోలెఁ జూడ ముచ్చటయయ్యెఁబో వనంబు.

ప్రభవవర్ణబిందువుల మైఁ బట్టువడిన
 ప్రకృతి యేవిధమ్మున మఱుల్చుకొన లేక
 యీ బలాక లాకాళవు టెల్లలందు
 నందు నాబద్ధనిశ్చేణులై మెలంగు.

త్రావణముచేత నిట్లై యాషాఢమాస
 బహుళపక్షమ్ము హరియింపఁబడియెనేమొ ?
 యెంతదళ మయి క్రమ్మిన వీజలదము
 లమృతనివ్వందములు హృదయాంచలములు

నవమయఃప్రౌఢ లైవట్టి నాతుకలు వ
 సింఁచు నీసౌధపుగవాత్సనీమలందు
 నీలజలదశకలరమణీయములును
 బహుమనోజ్ఞము లగురుహూషములు గ్రమ్మె

ఏమీ! ఈమె నిద్రవోయినదా యేమి? నే నిం కిందుండి పోయెదను.

సు:- (అర్ధనిద్రలో) వల్లకీ! కీచకుని బిలుచుకొని రమ్ము.

సై:- (బెదరి, తనలో) ఇదియేమి? అతని పేరిప్పు డెందు లకు? (ప్ర) అళం డిప్పుడెందులకు?

సు:- (అర్ధనిద్రలో) అతని నే ననరానిమాట లంటిని. సైరంధ్ర మాటలు నమ్మితిని.

సై:- సైరంధ్ర యబద్ధము చెప్పిన దందురా?

సు!-(అ-ని-) ఆమె యట్టిది కాదు.

సై:- (స్వ) ఈమె బెదరుచున్నది. పాపము; ఈరాజ్యము వాని భుజబలముమీఁదనే యాధారపడియున్నదట. ఆ తం డు పోయిననేమి? సుదేష్టా! నీకు వచ్చిన భయములేదు. నంవత్సరము నీరాజ్యమునఁ దలదాచుకొన్న కృతజ్ఞత మీరాజ్యరక్షణార్థము పాండవసింహములచేత నేమి చేయించలేదు? (ప్రకాశముగ) దేవి! నిడురపోమ్ము. ఇంకొక గీతము పాడెదను. అప్పుడే చీకట్లు గ్రమ్మినవి.

ఈ శిశువాయువులు సన్నయాల వేయు
నల్లనల్లన. తరుకాఖిలందుఁ జేరి
ప్రణయినీనవ్యసంకేతపద్ధతులను
నెన్నిదినములుగా నేర్చుకొన్న వగునా.

ఇంటిచూరుల నుండి స్రవించు నీటి
బొట్టు లొకఁటిగాఁ బడి భూమిమీద
నరి యగునెడము గలిగి నిస్సృతము సేయుఁ
బుడమిపైఁ జిన్నగుంట లేర్పడెడు నట్లు.

అరవిరిసిపట్టి కలువలయందుఁ జేరి
మురిసికొనుచున్నయవి నీటిబొట్లు వరుస
నాడుకొన నింటిమూలలయందుఁ జేరి
మెల్లముడుచుక కూర్చున్న పిల్లలట్లు.

ఈమెకు నిద్రపట్టినది. నేను బోయెదను. (నిష్క్ర-)

వ:- (ప్రవేశించి) సైరంధ్రిపోయి యెంతసేపైనది. మత్తు
పదార్థముఁ గలిపి మద్యము సిద్ధము చేసితిని.

సు:- (అర్ధనిద్రలో) వల్లకీ! నీవు కీచకుని యింటికిఁబోమ్ము.

వ:- మద్యము దెచ్చుటకా?

సు:- (అర్ధనిద్రలో) మంచి మద్యముఁ దీసికొనిరా!

వ:- తీసికొని వచ్చితిని. పుచ్చుకొనుఁడు.

సు:- నాకుఁ గన్నులు లెరుపుడుపడుట లేదు. నీవు నన్ను
నెమ్మదిగఁ గూర్చుండఁబెట్టి యిమ్ము.

వ:- (అట్లు చేయును)

వ:- ఎట్లున్నది? ఇది విరాతములు కీచకమహారాజుగారి
కొఱకుఁ జేయఁబడినది.

సు:- (పండుకొనును)

వ:- ఇంకఁ గొంచెము తెప్పించనా?

సు:- ఊ-

వ:- సైరంధ్రి వెళ్ళి తీసికొని వచ్చెద ననుచున్నది.

సు:- ఊహా.

వ:- ఆమెయే వెళ్ళెద నన్నది.

సు:- ఊ

వ:- సైరంధ్రి యిప్పు డేమిచేయఁగలదు? నేను ముందు
వసానాలో నిలబడెదను. సైరంధ్రితో నెమ్మదిగా మాట్లాడ

వచ్చును. నేను రాకముందే యీమెకు నిద్రపట్టినది. సింహ బలునితో సైరంధ్రుని నే నడుగనిదే యడిగితిని చెప్పితిని. కాని మ్మిప్పు డడిగెదను. వచ్చుచున్నది.

సై:- (ప్ర)వేళించి లోనికిఁ బోఁబోవును)

వ:- దేవిగారు నిద్రపోవుచున్నది. ఎవరిని లోనికి రాసీయ వద్దన్నది.

సై:- సరే (తిరిగి పోఁబోవును)

వ:- మాటమూ ! ఏమంత తొందర ! ఇప్పు డంత ప్రొద్దుపోయినది.

సై:- ఒకజాము ప్రొద్దుపోయి యుండవచ్చును.

వ:- ఇప్పుడు నీవు నడచి యొంటరిగా నెక్కడికైనఁ బోఁగలుమవా ?

సై:- ఎందుకుఁ బోవఁ యును ?

వ:- కాదు, వెళ్ళవలసివచ్చినచో వెళ్ళఁగలవా ?

సై:- నీవన్నమాటలు నా కర్థమగుట లేదు.

వ:- అదికాదమ్మా ! నీకు భయము లేదా యని.

సై:- నీకు భయము లేదా ?

వ:- నాకు భయము గనుకనే నీవు వెళ్ళఁగలుగుదువా యని యడిగితిని.

సై:- నాకును భయమే.

వ:- అవసరమైన పనియున్నచో?

సై:- తప్పనిసరికిఁ బోదుముగాని భయమెట్లును భయమే.

వ:- నీకు భయములేదు. నీవు రాత్రులం దెచ్చటికైనఁ బోఁగలుదువు.

సై:—ఈచమత్కారము బాగుగనున్నది.

వ:—ఎందుకమ్మా కోపము? నీకు భయములేదని నాకుఁ దెలియును గాననే చెప్పితిని.

సై:—నీ కెట్లు తెలియును?

వ:—అప్పుడప్పుడు నీవు రాతులందు నొంటరిగా మే మందఱము నిద్రపోగాఁ జూచి పోవుచుందువుగా!

సై:—అవును. పోవుచుందును.

వ:—అందుకనియే భయము లేదన్నాను.

సై:—ఊ. భయము లేదు.

వ:—ఇటువంటి రాత్రులందుఁగూడ భయము లేదా?

సై:—ఏమో యది నీ కెందుకు?

వ:—మన కేమి మాటలులేనా? విరోధమా మనకు? అట్లు మాటలాడెద వేమమ్మా?

సై:—చెప్పఁదలంచిన దేదో చెప్పము. అనవసరప్రశంస యెందుకు?

వ:—ని న్నొకమాట యడిగెద ననుకొన్నాను. నీవు కోపపడినచో నెందుకు?

సై:—అవును, ఎందుకు?

వ:—నాకు నడుగవలయుననియే యున్నది.

సై:—అడిగిన నడుగుము. లేదా లేదు.

వ:—నీ వట్లు పోవుచున్నది యెక్కడకు?

సై:—నా భర్తలు గంధర్వు లైదుగు రుంటిరంటినే, బాహుబలత్యజీకృతనిఖిలశాత్రవవీరులు! వారియొద్దకు.

వ:—అబద్ధము.

సై:-నోరుమూయుము.

వ:-ఓయబ్బ! మిగులుమాట లెందుకు? నీ విప్పుడు తత్తణము కీచకమహారాజుగారి యింటికి బోయి సుదేష్టాదేవికి మద్యముఁ దీసికొని రావలయును. ఆమెకు మిక్కిలి దలనొప్పిగా నున్నది. తన్ను నెవరును మాట లాడించరా దన్నది. ఆయనగా రింటివద్ద మంచిమద్యము దొరకును. ఆయన ప్రత్యేకముగఁ దన యక్క-గారి కని మదిర నిలువఁ జేసి యుంచును. అది త్రావిన గాని యామెకు శిరోభారము శమింపదు.

సై:-అతని యింటికి నేను బోను.

వ:-ఇది పనికత్తె యనవలసిన మాటయేనా?

సై:-ఇంత చీకటిలో నట్లు?

వ:-ఏమో! ఎట్లో!

సై:-నిజముగా నన్ను దేవి యచ్చటకు వెళ్లుమన్నదా?

వ:-వెళ్లు మనలేదు. నేనే చెప్పితిని.

సై:-వెళ్లుమన్నచో వెళ్ళెదను. ఆమెను గనుగొని మఱి పోయెదను.

వ:-ఆయమ నిద్దుర లేపవ ద్దన్నది.

సై:-నీమాట నేను నమ్మను.

వ:-నమ్మక పోయినచో నిక్కడ నూరకే కూర్చుండి సుదేష్టాదేవిగారికందాలోఁ బడి తినుచుండుము. వారిపనులకు మాత్ర మక్కఱకు రాకుము. నా సొమ్మేమి పోయినది. ఆమె నీతోఁ జెప్పమన్నది. నేను నీతోఁ జెప్పితిని. నీవు చేయుము. చేయక పొమ్ము. ఆమెచేత నీవు పనిచేయుచు కొందువో

సై:-నోరుమూయుము.

వ:-ఓయబ్బ! మిగులుమాట లెందుకు? నీ విప్పుడు తత్తణము కీచకమహారాజుగారి యింటికి బోయి సుదేష్టాదేవికి మద్యముఁ దీసికొని రావలయును. ఆమెకు మిక్కిలి దలనొప్పిగా నున్నది. తన్ను నెవరును మాట లాడించరా దన్నది. ఆయనగా రింటివద్ద మంచిమద్యము దొరకును. ఆయన ప్రత్యేకముగఁ దన యక్కగారి కని మదిర నిలువఁ జేసి యుంచును. అది త్రావిన గాని యామెకు శిరోభారము శమింపదు.

సై:-అతని యింటికి నేను బోను.

వ:-ఇది పనికత్తె యనవలసిన మాటయేనా?

సై:-ఇంత చీకటిలో నెట్లు?

వ:-ఏమో! ఎట్లో!

సై:-నిజముగా నన్ను దేవి యచ్చటకు వెళ్లుమన్నదా?

వ:-వెళ్లు మనలేదు. నేనే చెప్పితిని.

సై:-వెళ్లుమన్నచో వెళ్ళెదను. ఆమెను గనుగొని మఱి పోయెదను.

వ:-ఆయమ నిద్దుర లేపవ ద్దన్నది.

సై:-నీమాట నేను నమ్మను.

వ:-నమ్మక పోయినచో నిక్కడ నూరకే కూర్చుండి సుదేష్టాదేవిగారికందాలోఁ బడి తినుచుండుము. వారిపనులకు మాత్ర మక్కఱకు రాకుము. నా సొమ్మేమి పోయినది. ఆమె నీతోఁ జెప్పమన్నది. నేను నీతోఁ జెప్పితిని. నీవు చేయుము. చేయక పొమ్ము. ఆమెచేత నీవు పనిచేయుచు కొందువో

యాత్రోశించిన నెవ రడ్డుపడెదరు? ఎట్టులైన తే పుదయమున నైనచో నేమో, భారమంతయు సర్వేశ్వరునిపైవెచి పోయెదను.

వల్లకి యబద్ధము చెప్పినదేమొ. సుదేష్టనే కనుగొనెదను.

సు:—వల్లకి!

సై:—ఎందుకమ్మా!

సు:—సైరంధ్రి గీచకుని యింటికి వెళ్ళినదా?

సై:—(స్వ) ఇప్పుటి కనుమాననివృత్తి యైనది.

సు:—దాహము.

సై:—తెల్లవారక ముందే పోవలయునా?

సు:—ఊ.

సై:—ఈ గాఢాంధకారమునఁ బోవు తెట్లు?

సు:—అయ్యో! దాహము.

సై:—తెల్లవారిన తరువాతఁ బోయెదను.

సు:—ఊ

సై:—తెల్లవారువఱకుఁ గీచకుని యింటినద నుండవలయును. ఇప్పు డెంతప్రాద్దుపోయినది! అదిగో హజారమున గడియలు కొట్టుచున్నారు. రెండుబాములు దాటినది. కాలు చీకట్లు గ్రమ్మినవి.

(వల్లకి ప్రవేశించును)

సై:—వల్లకి!

వ:—నాతో నీ కేరుపని?

సై:—మఱి నీ చేకదా నన్నుఁ గీచకుని యింటికిబామ్మన్నది.

వ:—వెళ్ళెదవా?

సై:—వెళ్ళ నక్కఱలేదా?

వ:-వెళ్ళేదవా ? అది చెప్పుము.

సై:-ఊ

వ:-సరే వెళ్ళుము.

సై:-మదిరకు బ్రాత్రకావలయును. ఆయనయే యిచ్చె
దరా ?

వ:-ఇక్కడనుండియే తీసికొనివెళ్ళవలయును.

సై:-నీవు తెచ్చిపెట్టుము.

వ:-మంజీరకుని నీవే యడుగుము. కొట్టులోనుండి

తెచ్చియిచ్చును.

సై:-నే నెప్పు డిదివఱ కతనితో మాట్లాడలేదు.

వ:-ఇప్పుడు క్రొత్తగా మాట్లాడుము.

సై:-పరపురుషులతో నేను మాట్లాడను.

వ:-నేను?

సై:-నేను వ్రతమున నుండిని గదా !

వ:-మఱి కీచకనుహారాజుగారితో నెట్లు మాట్లాడెదవు?

సై:-(మానము)

వ:-నా కెందుకు ! ఇదిగో సువర్ణపాత్ర. ఇందాశనే

తెచ్చితిని.

సై:-తెల్ల వారనిమ్ము.

వ:-దేవిగారికిఁ దలనొప్పి యప్పటి కెక్కువ కాదా !

నీ యివ్వము. (నిష్క్రమణ)

సై:-సుదేవు న నీ పనికి నియమించినదేమి? ఏమో
ఈమె పయోముఖవిషకుంభ మేమో! ఏమి కానున్నదో!

(తెరపడును)

చ తు ర్థాం క ము

నిశాభాగము. ప్రవేశము. కీచకుఁడు

కీచకుఁడు:—అమె కాముకియే.

అరమూఁతల కన్నులు సుం

దరప్రకాశాంగములు వృథాసంచలదు

ద్ధురచేలాంచలములు నా

తరుణి హృదయభావములను దాచక చెప్పక

నాలో నుద్భవించిన యీమహాగ్ని చాలదా! ఎందుల కీ
గాలి యింత నిప్పులు చెలుగుచున్నది? ప్రియా! నీమూలమున
నా కీ వరాసమయశరవ్రియందుఁ గప్పుకొనుటకు దుప్పటికూడ
నక్కఱలేక పోయినది.

ఈ మేఘము లింత గర్జిల్లు చున్నవి. ఇవి సింహములా
యేమి? శబరకన్యకలచేత నావృత మైన వనమ్మువోలె నల్లని
యీ యాకాశ మీ జీమూతములచేత నెంత యొప్పుచున్నది!
అదిగో మెఱయుచున్నది.

ఓ జలదకన్యకా! యంద మెలుకుచున్న

నీ జఘనభాగమున రహణీయ మైన

లలితసాదామనీమేఖిలానిబద్ధ

దృష్టి నగు నన్నుఁ గితురించె దేల యిట్లు?

క్యామలమనోజ్ఞ మైన నీ చక్కదనము

తలఁచుకొన్నకొలంది యీ పులక లెత్తు,

మోహనాంగి వింత రసార్ద్రమూర్తి పచల

కఠినతామార్గముల నేల కాలువెట్ట?

మిత్రుఁడు శారద్యతుఁడు రాలేదు. నా కీ బాధ యేమో
యపనయింపరానిదిగా నున్నది. వానలో రాలేక యూరకున్నాఁ
డేమొ? మామైత్రి యట్టిది కాదే, సిదుగులుపడుచున్నను

రావలసినదే. ఎవరు? శారద్యతా! (పోయిచూచి) ఈయీదురు గాలికిఁ దలుపు త్రోసికొని వచ్చినది. ఈయంధకారము నీవర్మును నాకెన్నివిధములుగా బాధాజనకము లగుచున్నవి! నా మిత్రు నేమో రానిచ్చుట లేదు. నాప్రియురాలిని రానిచ్చునని తోచదు. ఏమో! నా కేది తలంచుకొనినను బ్రాణములు పోవుచున్నవి.

ఈమన్మథుఁ డింతగా నామీఁదఁ గారములు మిరియములు నూరవలెనా? మే మేమి ధూర్జటుల మటోయి, మామీఁద దూకెదవు నీవు?

ఇదివఱ కెట్టివానికిని నే శరణంచు వచింప నీకుఁ బూనెద శరణంబు! నవ్యసలిసదశదివ్యశరంబు నేల పూనెదవు? కుమారగంధపహనీతమహర్పులలోన నన్ను వ్రేల్చెదు నుకుమార! మార! దయలేక, కృపామతి నాదరింపవే.

అబ్బబ్బా! ఇంక నీవిరహ మెట్లగుదును? నా కా జగన్మోహిని యొందుకుఁ గనంబడినదో! ఈ విరహము విరహము ప్రాణములు త్రుంచుకొనిపోవునా యేమి?

శారద్యతుఁడు:—(ప్రవేశించి) ఈమేఘములెంతదట్టముగా నలముకొన్నవి! మిత్రుడు న్నాకై యెదురు చూచుచుండును! ఇదియేమి! చీకట్లంతగా క్రమ్మినవి! సుపరిచితములైన యీ మార్గములే నాకు గుర్తావ్యములుగా నున్నవే! అదిగో మెఱుపు! ఒక్కసారి తళుక్కుమని మాయమైనది. కాని త్రోవ మాత్రము చూపినది. ఓసాదామనీ! నీవలన నభిసారికాకాంతల కెంత యుపయోగము! ఈ నిశాభాగము రమ్యముగానే యున్నది.

నాబట్టలు తగిముద్దలై నవి. మిత్రునియిల్లు సమీపించితిని.

ఓసి సాదామనీ ! యింక నొక్కకొంచె

మింత మెఱయుము మెఱయు నీ యిల్లు వెండి

గాను బంగారమును గూడఁగాను ద్వార

బంధ మెట నున్నదో చూడవలయు సుంత.

ఎంత మంచిదానవు! సమయమునకు మెఱసితివి. అందు కనియే యమృతమూర్తులగు యవతీరత్నములతోఁబోల్చుదురు నిన్ను. సఖుఁడా ! సఖుఁడ.

కీచః—(లేచి) రావోయి సఖుఁడ ! వచ్చితివా?

శారః—వచ్చితిని.

కీచః—నీకోసము నిముసములు యుగములుగా గడపు చుంటిని.

శారః—ఎవరికోసమో! నాకోసము గాదు.

కీచః—నిజముగా నీకోసము.

శారః—నే నేమి స్త్రీనా?

కీచః—ఓయి స్నిగ్ధుఁడా! కాలము గడచుటలేదు. నీవు వచ్చిన గడచును గదా యని.

శారః—నేను వచ్చిన గడచునులే. అసలు గడువనిది నాకోసము కాదు గద.

కీచః—మిత్రమా ! కూర్చుండుము. ఇప్పు డెంత ప్రౌఢు వోయినది.

శారః—రాతిరి రెండుజాము లైనది.

కీచః—ఇంత చీకటిలో నెట్లు వచ్చితివి ?

శారః—నే నొక్కడనే రాలేదు.

కీచః—మఱి యెవరితోఁ గలసి వచ్చితివి.

శార:—ఒక ఫేచరాంగనతో.

కీచ:—ఆమె యెచ్చట? ఏదీ?

శార:—ఇంతవఱకు వచ్చి వెనుదిరిగి పోయినది.

కీచ:—అయ్యో! ఆమె యెట్లున్నది? ఎవరామె?

శార:—ఎట్లున్నది? ఎవరామె? ఎంత యందకత్తె.

ఆ లలితాంగి చారుమధురాకృతి సాటి యసంగ వచ్చు శం
పాలలితాంగి, యా మధురప్రకమనోహరనీలకుంతలన్
తేలితాంగి బోల్పదగు శేకిడు తెల్లని కన్నెతమ్మి యం
దాలకు బుల్కు లా సతి సుధాద్యగళంతవిలాసవైఖరుల్.

కీచ:—ఆమెను నాకుఁ జూపించవా ?

శార:—ఎచ్చటఁ జూపింపను?

అకాంతంబుల సాంధ్యకాలముల నీలాంభోదగర్భంబునం
దా? సాసందచరస్సద్గుప్తతకులొత్తినసాపలీగాయమా
నాశాగీతములందునా? యుదయవేళాంచత్విశాంభోద మా
కాశప్రాగ్గిగళంతరోచులనా! శేకన్ ప్రేమకున్ లోసనా!

కీచ:—ఓయీ! నన్నెందుకు వేధించెదు?

శార:—అబ్బో! స్త్రీని జూడకయే నీకెందు కెంత విర
హము?

కీచ:—మిత్రమా! అట్లుకాదు. నే నీనాఁ డొక జగన్మాత్ర
హినిని జూచితిని. ఆమెయు ఫేచరాంగనయే. వచ్చినదేమో
యని యడుగుచున్నాను.

శార:—ఆమె యెవరో నాకేమి తెలియును! నా వెంట
వచ్చిన యామెను జూపెదను. ఆమె యేమో గుర్తు పట్టు
కొనుము.

కీచ:—నుటి యామెను జూపింపుము.

శార:—కొంచె మాగుము.

కీచ:—ఆగితిని.

శార:—అదిగో ! కన్నులు మిటుమిట్లు గొనలేదా !

కీచ:—(నవ్వి) అవును ! ఆమెయు నిట్లే యుండునుగాని,
యామె మూత్ర మీమె కాదు, ఆమె భూసంచారిణి.

శార:—భూసంచారిణి కోసమేనా యంతయువస్థ.

కీచ:—సఖుడా ! అట్లుకాదు. అట్టి లతాంగి నెవ్వరును
నెవ్వడును జూచియుండరు.

శార:—ఆమె నీ కెచ్చట కనబడినది.

కీచ:—రాజాంతఃపురములో!

శార:—ఆమె యెవరు?

కీచ:—ఎవరో గంధర్వుల భార్యయట.

శార:—మిత్రుడా ! అట్లు నా యోజన మానుము.

కీచ:—ఎందుచేత.

శార:—నీవు భూసంచారివి. వారు భేదరులు.

కీచ:—ఓయి పిచ్చివాడా!

శార:—నీవు మహానుభావుడవు. అందుకుఁ గాదు.
కొంచె మాటోచించితివా యని.

కీచ:—ఆలోచనలైనవి. అన్నియునైనవి. నాప్రాణములు
మూత్రము నిలుచునట్లు లేదు.

శార:—అందుకు నే నేమి చేయుదును?

కీచ:—తమ్ముడా! పరిహాసములు మాని యేదైన కథ
యైనను జెప్పుము!

శార:—ఏమి చెప్పు మందువు?

కీచ:- నీ యిష్టము.

శార:- నాకొక్కటే కథ వచ్చును.

కీచ:- అదియే చెప్పుము.

శార:- అనఁగా అనఁగా ఒకరాజు.

కీచ:- ఆరాజున కేసుగురు కొడుకులా ?

శార:- కాదు. నలుగురు.

కీచ:- తరువాతఁ జెప్పుము.

శార:- ఇప్పుడు మనకథ యొక్కనితోనే.

కీచ:- ఊ.

శార:- ఆ యొక్కఁడు భార్యతో నడవికి వెళ్ళవలసి వచ్చినది. అచ్చట నొకరాక్షసుఁ జాయనభార్య నపహరించినాడు.

కీచ:- ఇది నాకును దెలియును.

శార:- తెలియదు.

కీచ:- తెలియునయ్యా !

శార:- తెలిసినఁ జెప్పుము !

కీచ:- ఇది రాముని కథ.

శార:- చివట కేమైనది చెప్పుము.

కీచ:- ఇది కాదోయి! ఇంకొకటి చెప్పుము.

శార:- అదిగో కోడి కూయుచున్నది. నేను వెళ్ళవలయును. వర్షము వెలసినది.

కీచ:- ఏమంత తొందర ?

శార:- పనియున్నది.

కీచ:- నీ యిష్టము. (శారద్యతుఁడు నిష్క్రమించును)

కీచ:- ఓప్రియురాలా ! నా ప్రాణములమీఁద నీ కెందు

కింత వైరము ? ఈ నిశాభాగ మెంతప్రీతమైనది ? ఇదివఱకు గడచినది యొకయెత్తు. ఇకముందు గడువవలసినది యొకయెత్తు.

వల్లకి ! నీమాటమీఁదనే నాప్రాణము లింతదనుక నిలచి యున్నది. నిజముగాఁ గోడికూసినదా ! వర్షము వెలసినది. కోడి కూసినట్లు లేదు. కాదు, అదిగో ! అవును కోడి కూసినది. ఈ కుక్కుటారావములు నా చెవుల కెంత మనోహరములుగా నున్నవి.

అవి యుదయించునట్టి జలజాప్తుని ముంగిట మ్రోయు దుందుభుర్
నవనుకుమారమూర్తులగు నాతుల మేల్పొనియార్ద్రగీతికల్
ప్రవిమలరాగ మేచెడు ప్రభాతసతీమృదునూపురభృనుల్
కువకువలాడు జక్కవలకూతలకున్ సయివోడు పోడుమల్

మిత్రుఁడు వెళ్ళినాడు. వర్షము వెలసినదివలె నున్నది. అయినను మేఘములు దట్టపుపొగలవలె నాకాశమునందు సంచరించుచునే యున్నవి.

ఓసీ ! జగన్మోహిసీ ! నాప్రాణము లెంత యాహరించు కొన్నావు ! ఇంకను దెల్లవారదే ? నీవెప్పుడు వచ్చెదవు ?

నీ విమలనాగవల్లికానిధివికాస
తాపవల్లిక పెసకువ వలని సుఖము
వనిత ! నా మోమునన్ వ్రాయబడని దయ్య
నా మహాసౌఖ్యమునకె న న్నాసగొలుపు.

వల్లకి యేమి చెప్పినది ? తెల్లవారకముందే పంపించెద నని చెప్పినదే ! ఇంతవఱకును రాలే దా లతాంగి. ఇంక నే నేమి చేయుదును ? నామన స్సింత యలజడి పొందుచున్న దేల ? నా హృదయ మింత కొట్టుకొనుచున్న దందులకు ? నాకుఁగాళ్ళు చేతు లాడుట లేదు. (కూర్చుండి)

ఓయి నూర్యుడ ! యుదయించె దోయి ! యికట !

ప్రాణములు పోవునట యుదయాస్తమయము

లందు నీ యొక్కయును నల్ల చందమామ

యొక్కయును, బ్రాణులకు నెల్ల నుర్వియందు.

(మోహము)

[ద్రాపది ప్రవేశము]

ఇదియుఁ దగినకార్యమె సమర్థించుచుంటి

సకలభూపాలమకుటరాజచ్ఛరణుడ

ఆ యుధిష్ఠరస్యపతి కర్ధాంగి నగుదు

నల్లతూరుపుసతికూడఁ జెల్లవోవు.

ఇదియె కీచకుని యిల్లు. సర్వధా యదియే కావలయును. ఆస్త్రీ చెప్పిన గుర్తు లన్నియు నిండే కనంబకు చున్నవి. పులి దాగియున్నగుహలో మూలికకైపోవు బైరాగివలె నున్నాను. ఏవిధమైన యాలస్యము కూడదు. అదిగో ! ఆ కూర్చున్నది యాతఁడే. ఇతనితో నేమని మాటలాడుదును?

కీచః-(చూచి) ఓహో! శృంగారరసపట్టభద్ర! వచ్చితివా?

రాగదవె బాల! నా యూరుభాగమందు

నీకు పూర్వమై స్థిరపడెనే పదమ్ము

ఇదివరకు నిన్ను వెదుకని యీ కుటిలుని

జన్మ నిష్ఫల మగుటె శిక్షాపథంబు.

నీ యీ యభిసారికావేషమున నా హృదయఫలకము చిత్రకారుని పటమువలె నయినది. నీ యీ మనోహరమూర్తి నేమని వర్ణింతును?

మోహినీ! వానలోఁ దడిముద్ద వయితి

నీ శిరమ్మున మునుగైన నీలవసన

మతి! సౌదామినీనల్లి నావరించు

చిలు మొగిలురీతి నందమ్ము చిందుచుండె,

ఆకసమున నా సౌందర్యము. ధారుణీతలమున నీ సౌందర్యము.

మితా! దంపతు లెల నీ గతనిశాభాగంబు గాటంపుచే
మను బంధింతు రొకళ్ళొకళ్ళ సవశంపామేఘముల్ వోలె నా
కను లీత్రోవను జూచిచూచి ఫలముల్ గాచెన్ బరివ్యంగసల
జనితానందరసైకమగును నొసర్చక జూడనే యిప్పుడేక

ద్రా:—అయ్యా! మీయక్క సుదేష్ణదేవి శిరోభారమున వండురుచున్నది. మీయొద్ద దివ్యమైన మదిర దొరకు నఁట. నన్నుఁ దీసికొనిరమ్మని పంపినది. దయచేసి యిప్పింపుడు. అమె నాకొఱ కెదురు చూచుచుండును.

కీచ:—మదిర నీవు తీసికొని పోవలయునా? ఏపరిచారిక చేతనైనఁ బంపించెదను. మూఁడులోకములకుఁ బట్టపురాణివి కాదగిన నీవట్టి పనులేల జేయుదువు?

ఆశాబంధ మొకటి నన్ను వెనుకకు లాగుచున్నది. లేకున్న నే నీపాటి కెక్కడ నుండవలసినదో! ప్రియా! దయఁ జూడుము. నే నేమి యపరాధము చేసితిని. నిన్ను వీడి యిఁక తెప్పపాటుకాలమైన నిలువఁజాలను. నన్నింత పేదపఱచిన నీ సౌందర్యము భూతధాత్రి కెల్ల నలంకార మగుచున్నది. నీ విచ్చటకు వచ్చినదే నాపైఁ గల మచ్చికకుఁ దార్కాణ.

ద్రా:—అయ్యా! నిజముగా నేను మదిరకై వచ్చితిని. సుదేష్ణదేవి శిరోవేదనవలన మిక్కిలి బాధపడుచున్నది. మదిరఁ దీసికొని పోయి యామె కీయవలయును. శీఘ్రముగ నన్నుఁ బంపుడు.

కీచ:—ఎవరక్కడ.

సేనకుడు:—(ప్రవేశించి) చిత్తము,

కీచ:-మేలిరకపు వద్యముఁ దీయించి సుదేష్టాదేవిగారికిఁ బంపవలయును. ఇట్లని గౌరీకంచునితోఁ జెప్పించు దక్షణము పంపించవలయును.

సేవ:-చిత్తము. (నిష్క్రమించును)

కీచ:-చెలియా! ఇప్పటికి నీవని యెనదా? ఇంకఁగూ ట్లింపుము. (పట్టుకొనఁబోవుచు)

ద్రా:-అయ్యో!

కీచ:-మనోహరిణీ! ఏల నన్ను బేలుపెట్టెదవు! నీవేమొ యరుడెంత వని, నా భుజపంజరమునఁ జొత్తు వని, చొచ్చి నాలో నైక్య మైపోదు వని యనుకొంటిని. వచ్చినది మొదలు భూభంగములతోడనే సరిపెట్టెదవు. ఏదీ! ఒక్కసారి నిన్నుఁ గొగిలించుకొననిమ్ము. (కొగిలించుకొనఁబోవును.)

ద్రా:-(పరుగెత్తుచు నిష్క్రమించును.)

కీచ:-(తలుముచు నిష్క్రమించును.)

(తెరపడును.)

పంచమాంకము

ప్రవేశము ఉత్తర

ఉత్తర:-తెల్లవారినది కాని నామనస్సు నేడేమో సరిగా లేదు. స్నానము చేసిననుగూడ జేసినట్లు లేదు. దిక్కులు శుభముగా లేవు. తెల్లవారలు వర్షము గురిసినది. ఆకాశమున మేఘములు లేవు. అదేమో ధ్వని.

ద్రా:-ప్రవేశించి ఆహా! ఈ దురాత్ముడు నన్ను వెన్నాడుచున్నాడు. అయ్యో! నన్ను రక్షించువా రెవ్వరును లేరా! జనములెల్ల రూరక భయభ్రాంతులై యాశ్చర్య నిమగ్నులై చూచెదరేకాని నన్నొక్కరైన యాదరించరా? ఇతనికి జపిసి యొకరును నన్ను రక్షింపవచ్చుట లేదు. ఏమి చేయుదును. దేవి సుదేష్ణా! న న్నెంతటి యాపదలో ముంచితివి?

(నిష్క్రమింప)

ఉ:-ఈమె కీ మహాపద యేల వచ్చినది. తొందరగా వచ్చి తొందరగా వెళ్ళిపోయినది. పల్కరించుటకు గూడ నిల్చ లేదు. ఈమెను తఱుముచున్న దెవరు? ఈ యవస్థ యేమి?

కీచ:-ప్రవేశించి ఓహో! మాలిని! ఏల పరుగెత్తెదవు? పిచ్చిదానా! ని న్నేమి బలాత్కరింపవచ్చితివా! పరుగెత్త కుము. నిలుచుండి మాటలాడుము. పరుగెత్తుటయూ యది. తొందరగా నడచు చున్నావు.

నీ జఘనభారమున రమణీయమూర్తి!

కదలఁజాలవు పరుగెత్తఁగలవె నీవు?

అయిన నిది కూడ నొకటి నందమయ్యె

కాంత! సర్వాంగమందరాకార పగుట.

ఆహా! ఈసతి నడక యెంత యందము!

రమణీ పిలుదులు బండిచక్రముల వోలెఁ
దిరుగుచున్నవి కామిని పరుగునవుడు
ఆ సుదతి దేహవల్లికా యూహప్రపంచ
మందు మెలుపు విధాన రమ్యతఁ దనర్చు

ఈమె యిప్పుడు తుపానుగాలులకుఁ గదలిపోవుచున్న
యోడవలె నెంతసాగసుగా నున్నది!

చాలతొందరలో పైట జారిపోయి
కడగి దింపిన తెరచాప కరణి నుండె
భీతిగొను ప్రయాణీకుల ణీతిఁ దల్ల
డిల్లి పోయెడు కుచములు పైలు కలగి

సుదతీ! భయము లేదు. నిలుచుండుము. ఒక్కసారి
మాటలాడి పొమ్ము. (నిష్క్రమించును.)

ఉః—ఆహా! ఈదురాగత మేమి యాయనకు? సైరంద్రు
మహాప్రతివత యట. ఆమె భర్తలు మహాబలవంతులట. పగఁ
బట్టిన కోడెత్రాచుల వలెఁ బ్రాణములఁ దీయుదురట.

ద్రౌః—(ప్రవేశించి) ఇంక నెవ్వరు నాకు సాయపడువారు
లేరా? నాభర్తలే నా కీవేళ సాయపడవలయును.

సకలరాజస్యరత్నకిరీట సేవితపాదద్వయ! జయ! పలుక నేమి?
నిఖలరాక్షసగర్భనిర్భేదచణమహద్భుతవిక్రమ! జయంతి! శ్రుతమ కాదో
సమ్యక్సర్వంప్రపంచోదండ! యో విజయాభిధాన! యావేర మేల
దివిజాశ్వగమనవర్ధితపరాక్రమశీల! యో జయశ్రేణ! రా వోయి నీవు?

పశుసమాహంబు గూడ నీ పరమకరుణఁ

దేల్పెదవు జయద్బల! నన్నుఁ దేల్పు నేమి !

ఘను లభఃకృతశత్రులు గారె మీర

లారకుండెద శల? నే రాక! రాక!

(నిష్క్రమించును)

ఉ:-ఓహో! భయంకరముగా నున్నది. ఈ శోక భయంకరమూర్తి నే నెట్లు తివ్వదును? ఆ గంధర్వులు వచ్చి మా నగరముపైఁ బడరుగద !

కీచ:- (ప్రవేశించి) బేలా! ఏల యూరక నటచెదవు? ఉధోభారమున నడువలేని యావు వోలే నేల బరువెత్తెదవు? నిన్నొక్కమాట గట్టిగా నడిగిపోయెదను! అంతమాత్రమున కాంగరాదా!

ఆ గమనరేఖ నన్నెంత యాహరించు!
మారమున కంత సౌందర్యవారిరాశి
ఆ యెగురుచున్న నీడు చేలాంచలముల
వెలది నా ప్రాణములు ముడివేసికొందు.

ఒక్కమాట.

ఉ:-నే నిచ్చటనుండి పిలచిన వారికి నా పిలు పండు నటుల లేదు. సమీపించెద.

ద్రౌ:- (ప్రవేశించి)

నా వాదులో జగ దేవిక్రములు గొప్ప వ్యాళముతోనా, రిపు ప్రాణములో నానియింటు రుచు దగలకొ వ్యాపించి మీ కేర్తు లేలా నన్నీ గతిఁ జూచుచుండియును బేలలో వోలే రాక్షండి రాహా! నా కీదృశకష్టములో బహిరే యాజన్మసిద్ధంబులే?

ఉ:- (సమీపించి) అమ్మా! సైరంద్రీ!

ద్రౌ:- తల్లీ! నన్నుఁ బల్కరించకుము.

ఏ నొకమహాపదంభోధి నీదులాడు
చుంటి నాప్రాణములును నాయొద్ద లేవు
హా! మనోహరులార! నే నెలాచి యెలాచి
చావలసివేదెన! యీ జనునివలెన?

(నిష్క్రమించును)

ఉ:—నా పాణములు పోవుచున్నవి. ఇంక నాతండ్రి యారాజ్య మెందులకు ?

కీచ:—(ప్రవేశించి) ఎవరచ్చట ?

ఉ:—నేను మత్స్య దేశాధీశ్వరుని కూతురను.

కీచ:—(నివ్వెఱపోయి) తల్లీ! క్షమింపుము, వెనుదిరిగి పోవుచున్నాను. (నిష్క్రమించును)

ఉ:—నే నిప్పు డేమి చేయవలె. ఇది రాజాస్థానమునఁ జెప్పెదను. రాజ్య మింత యరక్షితముగా నుండరాదు. దూర మున నా వచ్చుచున్నది యెవరు ? భార్యేశ్వరుని ప్రధానా మాత్యుఁడు ప్రాతఃకాలవాహ్యశిక్షాఁకు వచ్చుచున్నాఁడు, కంక భట్టుగారు.

(ప్రవేశము కంకభట్టు)

కంక:—తల్లీ! ఇది యేమి నీ విచ్చట నుంటివి ?

ఉ:—నే నిప్పు డొక యభ్యర్థిని.

కం:—ఏమది?

ఉ:—నాకొక యన్యాయము జరిగినది. అది రాజుగారికిఁ జెప్పుకొనుటకు వచ్చితిని.

కం:—తల్లీ! చెప్పవచ్చును.

ఉ:—ఒకరాజపురుషుఁ డొక పత్నివ్రతాతిలకమును బట్ట పగ లింతకు ముందే రాజవీధులవెంటఁ దఱుముకొని వచ్చి యాయమకు మానభంగము చేయఁ బూనినాడు. అతనిని శిక్షింపవలె నని నా కోరిక.

కం:—ఆ పత్నివ్రత యెవరు?

ఉ:—రాజసభలో నామెపేరు చెప్పరాదు.

కం:—మన మిర్దురమే కదా యిందున్నది ?

ఉ:—ధర్మమూర్తులగు తమరు నిల్చినచోటే సభ యని నా యుద్దేశ్యము.

కం:—ఈబిడ్డ యెంత ముద్దుగా మాటాడుచున్నది? (పకా శముగ) అమ్మా! న్యాయము చెప్పుచున్నాను. నీవు సాక్షికింద నుపయోగించెదవు. అట్లు పరాభవింపఁబడిన సతియే వచ్చి రాజ సమ్ముఖమున నివేదించుకొన వలయును.

ద్రా:—(పరుగెత్తుకొనుచు వచ్చి) నా భర్త లెందున్నా రని పిలుతును? ఓజయ! జయంత! విజయ! జయతేన! జయద్బల!

రాజసభయందు నాకుఁ బరాభవంబు
ఇది మొదటిసారి కాదు మీ శమిసేతు
రీ పరమసీచయువతి కింతే తుదివఱ
కంతటి మహాసుభావు తీరయ్యుఁ బతులు.

ఇప్పు డెచ్చటికిఁ బోయెదను?

ఉ:—అదిగో, ఆ మహాసాధ్వి !

కం:—ఆమె పేరు ?

ఉ:—సైరంధ్ర యని పిలచెద రామెను.

కం:—ఓహో ! యువతి ! ఏల నట్లనెదవు ?

ద్రా:—నే నొకమహాపదలో నున్నాను. నాపతు లున్నా రైదుగురు. వారు గంధర్వులు. వారితో మొఱవెట్టుకొను చున్నాను.

కం:—బాగుగనున్నది. ఊరివెంట నటచుచుఁ బోయెద వేల? ఇది నీకుఁ దగదు. జనమెల్ల కొకవిచిత్రమృగమును జూచు టకు వచ్చినట్లు, చూడుము, నీవెంట నెట్లు పడివచ్చుచున్నారో!

ద్రా:—అయ్యా! చూచెడివారి కేమి తెలియును, అనుభవించెడివారికిఁ దెలియును.

కం:—ఎంత యనుభవించినను నలుగురిలోనికి రాఁజెల్లదు. అందులో స్త్రీలువత్తురా? మహాపదలో నుంటినంటివి. మఱి నీకు శత్రువులు లేరా!.

ద్రా:—తలవెర్రడుకల యంతమంది.

కం:—మఱి వారు నిన్ను గుర్తుపట్టుదురు కాదా ఇట్లు వచ్చుట తగదు. చూచినవా రేమనుకొందురు? ఇంత లజ్జావిహీన యేమనుకొందురు. పైన నెదురుపడి పురుషులతో మాట్లాడెదవు.

ద్రా:—స్వామీ! నేనుపురుషుల కెదురుపడియే మాట్లాడుచుంటిని.

కం:—నీకుఁ బురుషులన్న లెక్కలేదు.

ద్రా:—లేదు. నాభర్త స్త్రీ జూదరి. పంటలవాడు. పశువుల కాపరి.

కం:—అంత యావేశము పొందెద వేటికి? నాట్యకత్తె వలె ద్రొక్కులాడెదవు. చాలు! ఇక(బొమ్మ) నీభర్తలు గంధర్వులో! స్త్రీలో! పురుషులో! వారికి మాత్రము తెలియదా నీస్థితి! ఇంక రాజవీధులయందు నిలువక పొమ్ము.

ద్రా:—నేను నాట్యకత్తెనే! నాభర్త నటుండు. ఎట్టి వాడు గాకపోయిన నా కిట్టి మహాపరాభవములు జరుగుచుండఁ జూచుచు నూరకుండి తరువాత మాటలతో నూరడించును. అవును! నాకేమి పరువు? పరువేమిటి? జూదరుల భార్యలకు! కితనల యాలులకు. (నిష్క్రమించును)

కం:-అమ్మా ! నీ వెచ్చటికి బోవుచుంటివి?

ఉ:-నర్తనశాలకు. మఱి యీమెగతి యేమి?

కం:-ఆమె భర్తలులేరా గంధర్వులు? వారు వారి విధ్యుక్తములను వారే నిర్వహించుకొందురు. లేదా యూరకుండురు. ఇంతకు నామెను వెళ్ళాడిన పురుషుఁ డెవ్వడు ?

ఉ:-సింహబలుఁడు.

కం:-అట్టివానితో వైరము రాజ్యమున కెందులకు ? ప్రొద్దుగుంకువఱ కెల్ల గంధర్వులు వచ్చి యీమెను రక్షించుకొందు రనుకొందును. నీవు పొమ్ము ! మేము పోయెదము.

(నిష్క్రమించును)

ఉ:-వీరిరువురి సంభాషణ చాలచిత్రముగా నున్నది. ఇతఁ డేమి పుంజీభూతరాజనీతియా యేమి? ఈయనగూడ మునుపు యుధిష్ఠిరుని యొద్ద నుండెడివాఁడట. మా యాచార్యు లీయ నను నెఱుఁగు నట. ఆయన సైరంధ్రుని నెఱిగియున్నప్పు డీయన మాత్ర మేల యెఱుఁగఁడు. సైరంధ్రుని గంకభట్టు నిందించినాఁ డని చెప్పవచ్చును. ఆమెయుఁ బ్రత్యుత్తరములు చాల కోపము గానే చెప్పినది. సైరంధ్రపతులసంగతి యీయనకు గూడఁ దెలియునువలె నున్నది.

గంధర్వు లీరాత్రికే వత్తురా? నృత్యశాల కరిగెదను. అందు బృహన్నలాచార్యులు చక్కని కథలు చెప్పి నామన శ్చాంచల్యము నడంచఁగలరు. మానగర మీరాత్రికే గంధర్వులకోపాగ్ని కెఱి యగునా! నామనస్సు మిక్కిలి యారాట పడుచున్నది.

మామామ యెంతలజ్జ పడినాడు. ఆయనతో నేనెంత నిష్ఠురముగ మాట్లాడితిని. సైరంధ్రి మీద నా కింత ప్రేమ యెందులకు? నామనస్సు నన్ను సైరంధ్రియెడకు లాగుచున్నది. నాకును సైరంధ్రికి నేమి సంబంధమున్నది? ఆమెను జూచిన నాకు మాయమ్మను జూచినట్లుండును. మాగురువుగారు చెప్పిన మాటలవలన నిది నా కామెమీద నేర్పజిన గౌరవము గావలయును. సైరంధ్రిమాత్ర ముత్తమకులసంజాత కాని యామె కసంబకు నటుల గాదు. అప్పుడప్పు డామె మిక్కిలి దయగా జూచుచుండును. ఆచూపు తల్లి తనబిడ్డమీదఁ బ్రసరింప నచ్చును. ఒకమహారాజ్ఞి తన పరిజనముమీదఁ బ్రేమ గలిగి నప్పు డట్లు చూడవచ్చును.

నే ననినాహితను. సైరంధ్రి యేరాజునకైన భార్య యేమో! ఆమె యిప్పటి యీస్థితి కారణాంతరములచేతఁగల్గినను మఱల తన యెప్పటిస్థితిని బొందునేమో! ఆమెకు నాయీడు కొడుకున్నాడేమో!

ఏమిటి నా కీ పిచ్చియూహలు. త్వరలో నర్తనశాలకు బోయెదను. నర్తనశాల యన్న నాకు భయ మగుచున్నదేమి? దినదినము నేను బోవునదియేగదా! ఏమిది! నా కీయద్దేశ్య మెందుకుఁ దోచవలె. అచ్చట సైరంధ్రి భర్త గంధర్వుఁడు వచ్చి దాగి యున్నాడా! నే నిక నక్కడకుఁబోను. నేను మాతల్లి యంతఃపురమునకుఁ బోయెదను (పరిక్రమించి) ఇదిగో మాతల్లి యంతఃపురము. వల్లకీ! నేను వచ్చితినిని మాయమ్మతోఁ జెప్పుము.

సు:- (ప్రవేశించి) అమ్మా! నర్తనశాలకుఁ బోలే దేమి?

ఉ:-నాకు నర్తసశాలకుఁ బోవుట యన్న భయము వేయుచున్నది.

సు:-ఎందుచేత?

ఉ:-అక్కడ నెవరోయుండి నన్ను బెదరించుచున్నట్లున్నది.

సు:-తల్లీ! నీ కీభయ మేమిటికి? ఎదునేనేడులు వచ్చిన దానవు. ఎందులకు నీ కా భయము. అక్కడ నెవ రున్నారని.

ఉ:-సైరంధ్రభర్త లగు గంధర్వులు.

సు:- (బెదరి) వా రెప్పుడు వచ్చిరి?

ఉ:-ఏమో!

సు:-నేను దెల్లవారలు నిద్రించుచుంటిని. నా కెందు చేతనో నేటిరాత్రి యొడలు తెలియని నిద్దుర పట్టినది. నేను రాత్రి మద్యము ద్రావితిని. సైరంధ్ర నన్ను సింహబలుని యింటికి మదిరకోసము పోదునా యని యశిగినట్లున్నది. సైరంధ్ర వెళ్ళినదా? వల్లకీ! సైరంధ్ర యెక్కడ?

వ:- (ప్రశ్నేశించి) తమ తమ్ముడుగారి యింటికి వెళ్ళినది.

సు:-ఎందుకు?

వ:-మీరు మదిర తెమ్మన్నారట కదా!

సు:-నేను వెళ్లు మన్నానా? ఆమెయే వెళ్లెద నన్న దని చెప్పినట్లున్న దే నీవు!

వ:-ఆమె వెళ్లెద నన్నది.

సు:-నిజముగా!

వ:-నిజముగానే.

సు:-ఎందుకు?

వ:-తమతమ్మునియందలి మోహముచేత.

ఉ:-వల్లకీ! చచ్చిపోయితివి. గంధర్వులు నీగ పిసుకుదురు.

సు:-అయ్యో! నశించిపోయితిని.

వ:-నా కేమియుఁ దెలియదు.

ద్రా:- (పవేశించి నెమ్మదిగా)

ఓయి జయత్సేన! ఓయి జయద్బల!

ఓయి జయంత! రావోయి విజయ!

మియన్న జయుఁ డేమి మీతోడఁ జెప్పునో?

రండయ్య కలసి విరాటపురికి.

వ:-అదిగో సైరంధి.

సు:-అమె యేమో గొణుగుకొనుచున్నది.

ఉ:-పతులైన గంధర్వులను బిలుచుచున్నది.

ద్రా:-

ఈయపకృతి! నీ వేమి ప్రతిక్రియ

చేయఁ జూతొ జయంత! చేయఁ జూడు

ఆనాడు సభలోన నరులు చేసినదాని

కన్న నియ్యది నన్నుఁ గాల్చివైచు.

సు:-ఏమనుచున్నది?

ఉ:-ఏమో మంత్రములు చదువుచున్నది.

ద్రా:-

ఓజయ! గ్రహింపు నీ పదాంభోజములకు

నా నమస్కృతు లివిగో! కాంతత్వ మెల్ల

కరఁడు గట్టి యయ్యె భవదాకార మట్లు

ఇంద్రియజయంబు లేని మే మిట్లు లుండ.

ఉ:-అమ్మా! సైరంధి! ఏమనుకొనుచుంటివి?

ద్రా:—ఏమనుకొనుచుంటిని ! రానున్న యాపదలు రత్నపంజరములో నున్నను వచ్చును గదా యని.

ఉ:—ఇంతవఱ కేమి చేయుచుంటివి ?

ద్రా:—నెమ్మదిగా వచ్చుచుంటిని.

ఉ:—ఏ త్రోవమీఁదుగా వచ్చుచుంటివి ?

ద్రా:—నర్తనశాల మీఁదుగా !

ఉ:—అమ్మా ! నన్ను బట్టుకొనుము.

(వల్లకి ఉత్తరను బట్టుకొనును)

ద్రా:—దేవీ ! ఏమి బిడ్డ యట్లునది.

సు:—అది నర్తనశాలవద్ద నెవరినో చూచినదట.

ద్రా:—ఎవరిని ?

సు:—నీకు దారిలో నెవరును గనంబడలేదా ?

ద్రా:—నాభర్తలగు గంధర్వులలో నొకరు కనంబడి నారు. బిడ్డ కంత భయమెందుకు ?

సు:—నాకే భయమగుచున్నది. బిడ్డ కింకెంత భయమగు చున్నదో !

ద్రా:—వారి వలన మీ కేమి భయము? వారు మిగుల శాంతస్వభావులు. ఎంతభయంకరులో యంత శాంతమూర్తులు.

సు:—నీవు సింహబలుని యింటికి వెళ్ళిన దెందులకు?

ద్రా:—తమరు వెళ్ళ మని యాజ్ఞ యిచ్చి రని వల్లకి చెప్పినది.

సు:—నే నట్లన లేదు తల్లీ!

ద్రా:—నేను వచ్చి మిమ్మడికి నప్పుడు మీరు 'ఉ' అన్నారు.

సు:—నే నప్పుడు మద్యము వలన స్పృహలో లేను.

ఉ:—ఇది వల్లకి వంచన.

సు:—మద్యము త్రాగుటవలనఁ గలిగిన మహాపద.

ద్రా:—(స్వ) నిజముగా నీవన్నగడ వల్లకిదే. మొదటఁ గొంచె మీమె ననుమానించితిని. సత్కులప్రసూత యీమె యట్లేలఁ జేయును.

సు:—కీచకుని యింటికి వెళ్ళిన తరువాత నేమైనది.

ద్రా:—అమ్మా! ఏమని చెప్పుదును? ఆదుర్మార్గుడు నిన్న వోలె న న్ననరాని మాటలతో సంబోధించి నన్ను నీచముగాఁ బలుకరించినాడు. నేను నచ్చట నున్న నాకేమి యగునో యని బంగరుగిన్నె తొందరలో నక్కడనే విడిచిపెట్టి వీధివెంబడిఁ బరుగెత్తితిని. అతఁడు నావెంటబడి తఱుముకొని నచ్చినాఁడు. కొంతదూరము వచ్చి వెనుదిరిగిపోయినాఁడు.

సు:—అయ్యో! ఎంతపని జరిగినది. తల్లీ! ఇది నా పొర పాటు. నన్ను తుమింపుము.

ద్రా:—అమ్మా ! ఎంతమాట యంటివి.

సు:—వల్లకి! నీ కీ యంతఃపురమునఁ దావులేదు, పొమ్ము.
(వల్లకి నిష్క్రమించును)

సు:—సైరంధ్రీ! దారిలో నీభర్త కనంబడె నంటివిగా.

ద్రా:—అవును.

సు:—ఇది యాయనతోఁ జెప్పితివా ?

ద్రా:—ఆయనయే చూచినాను.

సు:—ఏమన్నారు ?

ద్రా:-ఇంక నెప్పుడు దాను నన్ను వెన్నంటి యుండెద నన్నారు. నేనింక బనిమీద వెళ్ళెదను. సెలవు. (నిష్క్ర-)

సు:-అమ్మా! ఉత్తర ! నీ వింక నర్తనశాలకు బొమ్ము.

ఉ:-తల్లీ ! నా కా పేరు విన్న భయముగా నున్నది. నేను నేటి కిక్కడనే యుండెదను.

సు:-ఏమి వింతలు రానున్నవో ! మఱల మేఘములు మూసికొని వచ్చుచున్నవి.

(తెరలో)

దేవీ ! నర్తనశాలవద్ద నేదో గృహము తగులఁబడి పోవు చున్నది.

ఉ:-అమ్మా ! గంధర్వులు !

(తెరపడును)

ష షాంక ము

ప్రవేశము - కీచకుడు

కామ మెంత గర్వమైనది. పసిపిల్ల. ముక్కు-పచ్చలార నిది. నే నెంత హీనుడనై పోతి నామె ముందు. నే నెందుల కంత బేలువోయితిని? నేను రాజకూతుర నన్నది. రాజశబ్దము నన్నంత భయపెట్టవలయునేమి? ఆ మాట యెవ్వరన్నను నే నంతియేనా? ఆపసిపిల్లలో నంత న్యాయ మున్నదా? ప్రపంచ కములోని దౌష్ట్య మేమియు నెఱుంగని యాపసికూనయే తగును ధర్మాధికారమునకు. ఆమెగాక నింకెవరైన నప్పు డట్లన్నను నాకు భయ మయ్యెడిదికాదు. అస్పృష్టాఘయైన యామెయే యట్లనుటకు దగును.

నిజముగా నే నెంత నీచుడనై పోతిని. నావంటివాఁడూరివెంట నొకకామినిని దఱుముకొని పోయిన ప్రతిష్ఠయేమి? ఇదివఱకే నాప్రవర్తనవలన నూరంతయు నాయెడ ద్వైధీభావము గలదిగా నున్నది. అందందు నాచేసిన పుణ్యకార్యములును నీ మహాపాపరాశిలో మునిగిపోయినవి.

నేను సుక్షుత్రియుడను కాను గనుక నే నాకీ నీచపుబుద్ధులనికూడ విరోధులు గుసగుసలాడుచున్నారు. ఒక్క బాహుబలముచేత వీని నన్నిటిని జయించుటెట్లు?

ఇంతలో నీప్రవర్తన మానివేయుదునా? ఊరెల్ల గంధర్వులతో నిండినదని వదంతులు ప్రబలినవి. ఇందాఁక కామపాలుడు నాతో ననలేక గంధర్వులు నర్తనశాలయొద్దఁ గొన్ని యిండ్లు కాల్చిరని చెప్పినాడు. మే మయిదుగురము సమానబలవంతులము. నేను, భీముడు, దుర్యోధనుడు, బకుడు, హిడింబుడు. ఘోరో మొదట నెవరిచేత నెవ రోడిపోదురో, తక్కినవారుగూడ

వానిచేతనే యోడిపోదురట: భీముడు ఒకహిడింబులను జంపినాడు. దుర్యోధనుఁ డతనిచేతఁ జచ్చువాఁడుకాఁడు. వన్ను భీముడు గెలువనేలేడు. అయిన నతఁ డెక్కడనుండి వచ్చును? తక్కినవారివలన నాకు మరణమేలేదు. మఱల నన్నీయనుమాన మేల బాధించుచున్నది? ఇది యెంతవఱకు నిజము ! ఈయను మానము కొద్దిలోననే తేల్చవలెను.

అలోచించిన నిది యనుమానమే. గంధర్వులకు వారికి నేమి సంబంధము? అయినను నితరరాజ్యవ్యవహారములు దెలిసికొనవలసిన యమాత్యునితో నీ విషయమున మాట్లాడెదను. ఎవరక్కడ ?

సేవ:-ప్రవేశించి చిత్తము.

కీచ:-అశ్వపాలుని బిలుపుము.

సేవ:-అశ్వములు సాలలోనుండి త్రేంచుకొని యడవుల వెంటఁ బడినవట. వానిని వెదకికొని వచ్చుటకు వెళ్ళినాఁడు.

కీచ:-ఒక్కగుఱ్ఱము లేదా?

సేవ:-అన్నియుఁ బాటిపోయినవి.

కీచ:-ఏమిటీ వింత?

సేవ:-స్వామీ! గంధర్వులు పురమునఁ బ్రవేశించి యిట్టి దుష్కార్యములను జేయుచున్నారు.

కీచ:-ఎవరోయీ యా గంధర్వులు. ఎవరికైనఁ గనంబడిరా?

సేవ:-వాఁడు చూచె నని వీఁడును, వీఁడు చూచె నని వాడును జెప్పుటయే కాని యింతవఱకును నేను జూచితి నని చెప్పువా రెవ్వరును లేరు,

(తెరలో)

మహారాజుగా రేమి చేయుచున్నారు?

కీచ:-ఎవరు వారు?

సేవ:-శారద్యతుడుగారు.

కీచ:-నీవు పొమ్ము.

(సేవకుడు నిష్క్రమించును. శారద్యతుడు ప్రవేశించును.)

కీచ:-మిత్రమా! రమ్ము.

శార:-దీర్ఘాయురస్తు

కీచ:-కుట్టవాడవు, నాకు దీవన యెందులకు ?

శార:-నేను బ్రాహ్మణుడంగదా !

కీచ:-ఇది యేమిదీవన ?

శార:-మఱి యే మనవలె?

కీచ:-కామినీపరివ్వంగప్రాప్తిరస్తు అనవలె.

శార:-అన్నింటికీని బ్రధాన మైనది యాయుర్దాయము.

కీచ:-ఏమి యాయువు లేకపోయిన? బతికియున్ననాలుగు దినములును సుఖముగా నుండవలె.

శార:-మిత్రమా ! నేనొక్కమాటఁ జెప్పెదను. నీకుఁ గోపము రాదుగద.

కీచ:-నా కేమి కోపము ?

శార:-నిన్నుగుఱించి యూరు మిక్కిలిగాఁ జెప్పుకొను చున్నది.

కీచ:-అవునోయీ! ఏమి చేయుదును? నాయీప్రపర్రన నాకే భాగుగ నుండలేదు, కాని యా సుందరి

శవ్యమధుమల్లికాప్రసూన రమణీయ
మూర్తి, నీహారబిందుసమ్మోహనాతి
శీతలమనోహరాపాంగ, చిన్నరత్న
శకలదంతపంక్తి! మృగేంద్రశాబమధ్య!

శార:- (స్వ) ఈయన తన్మయత్వముఁ జూచిన నాకు
దిగు లగుచున్నది.

కీచ:- మిత్రమా! ఇప్పుడు మాయక్క సుదేష్టాదేవి
యంతఃపురమునకుఁ బోవలయును.

శార:- ఎందుకు?

కీచ:- ఎందుకా! నామనోహరిణి య క్షణేయున్నదికదా!

శార:- మిత్రమా! నాదొక హితము.

కీచ:- ఏమది?

శార:- పరాంగనారతి పాపహేతువు. పాపము నాశ
హేతువు.

కీచ:- (మౌనము.)

శార:- అన్నియుఁ దెలిసినవాడవు. నీకుఁ జెప్పవలసినది
లేదు.

కీచ:- తమ్ముడా! నిజమే. కాని నే నామెను జూడ
కుండనయిన నుండలే కున్నాను.

శార:- దానివలన లాభ మేమి?

కీచ:- ఈచిత్తసంక్షోభము కొంచెము శాంతించగలదు.

శార:- మఱి యక్కడకుఁ బోవలెనన్న గుఱ్ఱములు
లే పాయెను. రథము లేదాయెను.

కీచ:- నడచి పోవుదము.

శార:- ఇంతదూరము నడచియా?

కీచ:- ఏమి సుకుమారుడవు?

శార:- నేఁ జెప్పునది నావిషయము గాదు.

కీచ:- నా కే మంత భయములేదు. వర్షము రాదుగద దారిలో!

శార:- ఏమో!

కీచ:- రాదు. ఆకాశముచూడుము, నిర్మలముగా నున్నది.

శార:- అక్కడకు వెళ్ళి యేమి చేసెదవు?

కీచ:- చేయుట కేమున్నది? ఇంక నన్నామె యెటులను దయతోఁ జూడదు. ఆమెతో మఱల మాటాడవలయుననియే లేదు. కాని

ఆ లలితాంగి పాదములయందునఁ జూపు నిగుడ్చెదన్ దదీ
యాలన యానవైఖరుల కంజలి వట్టెద నామె నిల్చు నా
శీలను మట్టి నా హృదయనీరజమందున నడ్డికొందు నా
లాలవృగంత త్రోధపు విలోకకముం గని సక్కి పోయెదన్.

ఆమె పూవులుకోసిన తీవను గొఁగిలించుకొందును. ఆమె-

శార:- చాలు చాలు.

కీచ:- ఏమంత వైమనస్యము.

శార:- ఈ మహాభక్తికి నే దేవుడైన నీకుఁ కైవల్య మిచ్చెడువాడే.

కీచ:- ఏదైన నానందమేకదా! నేను రమణీయమూర్తిని ధ్యానించి తన్మయత్వముఁ బొందెదను. ఆనందమే కైవల్యమైన యెడల నా కది తటస్థింపదా?

శార:- ఇది కుతర్కము.

కీచ:- మనము బయలుదేరుదము, రమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు) (తెరపడును)

స ప్ర మాం క ము

(ప్రవేశము సుదేశ్య - ఉత్తర శయ్యపై)

సు:—అమ్మా! ప్రొద్దుటినుండి భోజనము లేదు. ఏల యిట్లున్నావు. లేమ్ము, కొంచె మెంగిలిపడెదవుగాని.

ఉ:—అమ్మా! నా కాకలిగా లేదు.

సు:—ఏలనే తల్లీ!

ఉ:—ఆ వలలునిఁ జూచిన నాకు భయముగా నున్నది.

సు:—అతనిని జూచిన భయ మెందుకు?

ఉ:—అతని కన్నులు నేఁ డేలొకో భయావహములుగా నున్నవి.

సు:—అతఁడెంత మంచివాఁడు చాల శాంతస్వభావుఁడు! అడఁచువ కలవాఁడు.

ఉ:—నా కతనిగూర్చి యనుమానముగా నున్నది.

సు:—ఎందుకు?

ఉ:—అమ్మా! అతఁడు గంధర్వుఁడే.

సు:—ఛీ, ఛీ, వెట్టివాఁడు గంధర్వుఁ డేమిటి.

ఉ:—అమ్మా! నీవట్ల నెదవుగాని, మన నగరెల్లగంధర్వులు తిరుగుచున్నారు. మాఱువేషములతోఁ దిరుగుచున్నారు.

సు:—నీ కింత భయ మేమిటికి?

ఉ:—రాజసభలలో గంధర్వులు తిరుగుచున్నారట. పశు పులమందలన్నియు గంధర్వుల యాక్రమణచేతఁ జెల్లఁచెదరైన వట. అశ్వశాలలలోని గుఱ్ఱములు తెంచుకొని పాటిసోయిన వట. నర్తనశాల సరియేకదా! ఆ చుట్టుపట్టుల జనమే సంచరించుటలేదు. ఊరంతయు గగ్గోలుగా నున్నది. చివరకు గంధ

ద్వలు మనవంటసాలలో గూడఁ బ్రవేశించినారు. నామనస్సు మనస్సులో లేదు.

సు:-అయ్యో! పిచ్చితల్లీ! ఇంత పేదగుండెదానవు గనుక నేనిన్నొకయ్య కియ్యవలెనన్న నాగుండె చలించుచున్నది. పాలు తెమ్మని కబురంపితిని. ఈరాత్రి కవి త్రాగిపండుకొనుము.

ద్రా:-ప్రవేశించి (స్వ) సర్వశాంతిలో గంధర్వులున్నారని వదంతి పడినది. ఇదేమి చిత్రము? బిడ్డ యుత్తర సేదేమో ఖన్నయైయున్నది. ఆమెమన స్సేలనో కల్లోలపడినది. ప్రౌద్ధున నాదురాత్ముడు నన్నుఁదఱుముకొని వచ్చుటఁజూచినది మొదల మనస్సు సరిగా లేదు. అంత పాపభీరువు. ఈతల్లి యెవరియిల్లు పవిత్రము చేయునో! ఆమెను జూచినప్పుడు నా మన స్సేలొకో ద్రవించుచున్నది. ఆయమ నవ్వినప్పుడు మాశశి రేఖనవ్వినట్లుండును. ఎన్నాళ్ళయినది మాఁగిల్లలను జూచి? ఏమి జూదము? జూద మనిన వెంటనే నాకు దుశ్శాసనదుర్భారత్వము జూపకము వచ్చుచున్నది. ఈ జన్మలో నాపరాధవము చల్లారుట లేదు కాబోలు. లేకేమి! అజ్ఞాతవాసము పూర్తికావచ్చుచున్నది.

ఇప్పుడీ క్రొత్తబెడంద తప్పకొనుటెట్లు? ఈదార్భాగ్యున కింతలో నింతభూరమృత్యువు వ్రాసినాఁడేమొ విధాత?(చూచి) ఆ వచ్చునది యెవ్వరు? తంత్రీపాలుఁడా! హా! సహదేవా! నీకెట్టి సిద్ధి వచ్చినది. ఈరాజకుమారులు సర్వసర్వసహచక్రమున కధి నాధుల!

అదేమి! ఇతనిముఖము క్రోధముచేత నెట్టునాటినది. పాతికడు తీసికొని రావలసిన యవసర మేమున్నది? ఏదో

యాలోచనానిమగునివలె వచ్చుచున్నాడు. సంవత్సరము పశువుల గాచుటచేత నీయనలో గొంచెము మార్పు కలిగినది. చూచుటకు దూరమునుండి పశువులకాపరివలెనే యున్నాడు.

సు:-అమ్మా! సైరంధ్ర! ఉత్తర ప్రొద్దుటినుండి భోజనము చేయలేదు. నీవు భోజనము చేయలే దని కూర్చున్నది. నీవు తొందరగా లేచి స్నానము చేయుము. పిల్ల భోజనము చేయడట. పాలు త్రాగడ నన్నది. పాలు మందనుండి ప్రత్యేకముగాఁ దీసికొనిరమ్మని చెప్పి పంపితిని. అని వచ్చును. నీవు వానిని దీసికొని స్నానము చేయుము. నేను బాపపరిహారమును, అనుంగళనాశముకొఱకును శ్రీ చంద్రమాతీశ్వరుని బూజ చేయుటకుఁ బోవుచున్నాను.

తంత్రిపాలుడు:-ప్రవేశించి) అమ్మా! ఇవిగో పాలు.

సు:-నీపే రేమి?

తంత్రి:-తంత్రిపాలుడు.

ఉ:-ఓయీ! బోయడా! మీయావుల నెద్దులను గంధర్వు లాక్రమించుకొనిరట గదా!

తంత్రి:-గంధర్వు లాక్రమించుకొని యందందుఁ దఱిమి వేసిరి. కాని మేనుడవులవెంట వెళికి కొన్నింటిని బట్టుకొంటిమి. మంద లెచ్చుటెచ్చటికిఁ బోయినాఁ తెలియవచ్చినది. తెల్లవారు వఱకు సంతయు సరిగా నుండును.

ఉ:-నీవు గంధర్వులను జూచినావా?

తంత్రి:-చూచినాను.

ఉ:-వా రెట్లున్నారు?

తంత్రి:—రాజులవలె నున్నారు. మంచి యందగార్లు, తెక్కలున్నవి. వారు దారివెంట బోవుచు సంగీతము పాడుచుందురు. తంబురాలు మీటుచుందురు.

ఉ:—వారు మహాభయంకరు లటగదా !

తంత్రి:—చూడఁ జక్కనివారు. వారితో మాటమాట వచ్చిన కష్టము. కోడైతాచులకన్న విషధరులు.

ఉ:—అమ్మో!

తంత్రి:—వారూరకే యెవరి జోలికిని రారు. వారిజోలికిఁ బోయిన బ్రతుకనీయరు.

ఉ:—మఱి మామామకీచకుడు వారిజోలికిఁబోయెనుగా!

తంత్రి:—ఎందుకుఁ బోయినాడు?

ద్రా:—నా మూలమున.

తంత్రి:—నీ వెవరవు ?

ద్రా:—వారిభార్యను.

తంత్రి:—నీ విందెందు కుంటివి?

ద్రా:—దాసిగా కుంటిని.

ఉ: ఈమెను మామామ ప్రొద్దున వెంటబడి తఱిమి నాడు. గంధర్వులకుఁ గోపము వచ్చినదట.

తంత్రి:—ఉహూ.

ఉ:—మీ మందలన్నియు దొరకెనా?

తంత్రి:—ఇంకఁ గొన్నింటిని పెడుకవలయును.

ఉ:—నీవు నర్తనశాల మీదుగాఁ బోయెదవు సుమా, అక్కడ గంధర్వు లున్నారట.

తంత్రి:—పోను పోను.

ఉ:-గంధర్వులను గుఱించి యూరిలో నేమని చెప్పు కొనుచున్నారో నీ కేమైనఁ దెలియునా?

తంత్రి:-నేటిరాత్రి రెండుజాములకు సర్తనశాలలోఁ బెద్ద యుద్ధమఁట.

ఉ:-ఎవ రెవరికి ?

తంత్రి:-గంధర్వులకు వారి విరోధులకు.

ఉ:-అయ్యో! ఎట్లు!

సు:-అమ్మా! జనములు చిలవలకుఁ బలవలు గల్పించి చెప్పుకొనెదరు.

తంత్రి:-అమ్మా! సెలవు: (స్వ) యుధిష్ఠిరచక్రవర్తి యాజ్ఞ నిర్వర్తించినట్లయినది. నాప్రియురాలిని జూచినట్లయినది.

(నిష్క్రమించును)

ద్రా:-(స్వ) నాభర్త లెంతయుద్దేశించినారు? నేనెప్పుడు కీచకునకుఁ గబురెట్లు పంపుదును? ఇప్పుడు వల్లకి యుండిన బాగుగ నుండును.

సు:-ప్రౌద్ధ గ్రుంకవచ్చినది. సైరంధ్రీ! నీవు స్నానము చేయుము. ఉత్తరా! మనము పోవుదము రమ్మ!

(ఉత్తర-సుదేష్ట నిష్క్రమింతురు)

ద్రా:-నామనోహరుని సౌందర్యము మఱల నేటికిఁ గను లారఁ జూచితిని. రోజును భీమసేనుని నవ్వుడప్పుడు యుధిష్ఠిరార్జునులను జూచుచుంటిని గాని యీసంవత్సరమునుండి నకులసహ దేవులను జూడలేదు. అతఁడు నావంక నోరచూపుచూడఁజూయి పరాభవఖిన్నమైన వదనము తెచ్చుకొని సుదేష్టోత్తరలు చూచెదరేమొ యని ప్రాధమైన తనచూపు బిగించుకొని పోయినాడు,

యుధిష్ఠిరుని బుద్ధి యప్రతిమానముగ నున్నది. ఎంత తొందరలోఁ గార్యము పూర్తి చేయవలెను. ఇప్పుడు కీచకుని నేను బంపించవలెనా సర్వనశాలకు? ఇప్పుడు నా కతఁడెచ్చట కనంబడును.

సర్వనశాలలో నేటి రాత్రి యెవ్వరుందురు? భీమసేనునే పంపించుటకు సార్వభౌముఁడు యత్నముచేసియుండవలె. ఈ గూఢచర్య యెట్లు నెఱుంగు! గంధర్వు లను ప్రతీతి బాగుగా వ్యాపించినది. ఈ ప్రతీతిలోఁ బాండవాజ్ఞాతవాసము బాగుగా నిర్వర్తింపబడుచున్నది.

(కీచకుఁడు ప్రవేశము)

ద్రా:—ఓహో! వెమకఁబోయిన తీగ కాలికిఁ దగిలినది. ఇతనిని, పాపమా! విధి తఱుముకొని వచ్చినది. ఇతని మొగము ఖిన్నమై పోయినది.

కీచ:—(స్వ) ఆమె యిచటనే యున్నది. ఇంక నామెతోఁ బ్రసంగించి యేమి లాభము? ఇంద యుండి యామెవంక నించుక చూచియైన సంతోషించెదను.

ద్రా:—ఏమో! నెమ్మదిగ నున్నాఁడు. అయిన నిప్పుడు మొగము ప్రసన్నముగా నుంచుకొనవలెను.

కీచ:—ఈమెను నా సందేహ మడిగెదను. కాద ళ్లే సంబోధించెదను. (ప్ర) పాంచాలీ!

ద్రా:—(స్వ) వీడు మహామేధావివలె నున్నాఁడు. యుధిష్ఠిరచక్రవర్తి యిందుకనియే యింత తొందరపడినాఁడు.

(నవ్వుకొనును.)

కీచ:-ఈమె ద్రౌపదియైన నా సంభోధనమున కెంత వికారము పొందవలెను. కాదు, నాయెడ నీమె ప్రసన్నయై నట్లున్నది.

ద్రా:-(స్వ) ఇతనిని తొందరలో నిట్లునుండి పంపివేయ వలయును.

కీచ:-ఏమి, నీ మొగమున విషాదమేఘములు విచ్చి పోయినవి.

ద్రా:-వరాకాలము పోయినది.

కీచ:-ఇదివఱకు నాయందు నీకేల వైమనస్యము?

ద్రా:- (లజ్జాభినయము)

కీచ:-మఱి మహాప్రసాదము.

ద్రా:-అతిరహస్యముగ నుండవలయును. ప్రాణమిత్రులకుఁ గూడఁ దెలియరాదు.

కీచ:-ప్రమాణము చేసెదను.

ద్రా:-వలదు! నేటిరేయి రెండుజాములకు నర్తనశాలలో.

కీచ:-అనుగ్రహింపఁ బడితిని.

ద్రా:-అచ్చట నెందుకనియో తెలియునా? గంధర్వులచ్చట నున్నారని వదంతి ప్రబలి జను లచ్చటికిఁ బోవుటలేదు. కనుక నది మిక్కిలి రహస్యప్రదేశము.

కీచ:-ఇంక సెలవు.

ద్రా:-నల్లని బట్టలు కట్టుకొని రావలయును.

కీచ:-ఎందుకు?

ద్రా:-చీకటిలోఁ గలసేపోవుటకు !

కీచ:-ఇంక నేను వెళ్ళెదను

ద్రా:—అవును! ఎవరైనా జూచెదరు.

కీచ:—మాట తప్పవుగదా?

ద్రా:—ప్రాణము పోవలయును. (కీచకుడు నిష్క్రమించును).

ద్రా:—ఇతఁ డనుమానించినాడు. మేధావియే! సాపము దుష్టగుణమువచ్చి త్రుచుకొనిపోవుచున్నది. ఇతని కెట్లు తెలిసినది? నేను వచ్చి సంవత్సర మైనదని, నా పతు లైదుగురని, యీ సంవత్సరమైన పెంటనే మఱుల నేను శత్రువుల గెలుచుటకుఁ బోయెదనని; ఒట్టియానవాళ్ళను సరిపోల్చుకొని యగుదునేమో యని యాలోచించినాఁడు. ఆమాట యని నా మొగమువంక నిదానించి చూచినాడు. యుధిష్ఠిరచక్రవర్తి ధర్మప్రభావమున నా కప్పుడు మనస్సు నిశ్చలముగా నున్నది గనుక సరిపోయినది. ఈరహస్యము బయటకుఁ బ్రాకకుండ నితని దొందరలో భూమికి దూరము చేయవలసినదే!

భీమసేనున కీవర్తమాన మిదివఱకే తెలిసియుండును. అయినను నేనుబోయి యాతని కీ విషయము తెలియబఱచి యుత్సాహము పుట్టించెద. ఏవైన రెండుమూఁ జాయుధములు పట్టుకొని వెళ్ళుటయే మంచిది. గంధర్వులని ప్రతీతి పుట్టినది కాన, నా దుర్గార్థుఁ డెటుపోయి యెటువచ్చునో యని యేవైన నాయుధములఁ దెచ్చునేమో? బకజరాసంధాదిదుష్టనిశాచరులఁ ద్రుంచిన జగజ్జెట్టికీతఁడు లెక్కయా? అయినను, నితఁడు బలవంతుడనియే ప్రతీతి! కానిమ్ము! జారత్వసురాపానములవలనఁ గలిగిన దోష మాతని యాయువు నిదివఱకే క్షీణింపఁ జేసినది. మహానుభావుడగు వృకోదరుని యాయు వతని ధర్మచింతన వలన వృద్ధియగుచున్నది.

అప్పుడే చీకటులు క్రమ్ముచున్నవి.

ఉ:—(ప్రవేశించి) మాలినీ! భోజనమునకుఁ బోయెదవా?

ద్రా:—బిడ్డా! నీవుగూడ వచ్చినఁ బోయెదను.

ఉ:—నాతో నీకు వంతా!

ద్రా:—మహారాజకూతురవు నీవు! దాసిని నేను.

ఉ:—అది కాదమ్మా! క్షమింపుము.

ద్రా:—క్షమించుట నేనా? నీయందు నాకుఁగల్గేమచేత నట్లంటిని.

ఉ:—నాయందు నీకెందు కంతప్రేమ?

ద్రా:—నేవకులకుఁ దమ యజమానుల యం దెందుకో మఱి ప్రేమ.

ఉ:—అదికాదు. నిజము చెప్పుము.

ద్రా:—నా కోడలివలె నుండువు నీవు.

ఉ:—నీకుఁ గొడుగున్నాఁడా!

ద్రా:—నేను స్నానముచేసి వచ్చెదను. నీ విందుండుము.
కలసి భోజనమునకుఁ బోదము. (నిష్క్రమించును)

(ప్రవేశము - వలలుడు)

వల:—బిడ్డా! భోజనమునకు రాలేదేమి ప్రొద్దుటినుంచి?

ఉ:—(మాటాడదు)

వల:—ఏమమ్మా! నాతో మాటాడవు! నన్నుఁ జూచిన నీకు భయమెందులకు? నే నేమి రాక్షసుడనా?

ఉ:—కాదు, గంధర్వుడవు!

వల:—గంధర్వుడు మీ బృహన్నలాచార్యులవారు.

మాకేమి నాట్యము వచ్చునా? సంగీతము వచ్చునా? పాక శాస్త్రమున మేము గట్టివారము.

ఉ:-నాకు భయము వేయుచున్నది.

వల:-భయమా? బలహీనత్వముచేత. పైత్యము చేసియు నిస్సారము వలనను లోపల నరములకు బలుపులేక యట్లగును. ఈనాడు మంచివంటకములు చేసితిని. అవి తింటివా! తేపు ప్రొద్దుటికిఁ జక్కగా సుఖముగా నుండువు.

ఉ:-చలలా! నీవు పండితుడవే! వైద్యముగూడ దెలియునా యేమి?

వల:-పాకమునకుఁ గావలసినంత!

ఉ:-(స్వ) ఇరని మాటలవలన నాకు ధైర్యము వచ్చినది. (ప్రకాశముగా) నేను స్నానమాడి వచ్చెదను. 'అదిగో' మాలిని వచ్చుచున్నది. (నిష్క్ర-)

(ప్రవేశము ద్రౌపది)

వల:-(స్వ) సర్వసర్వంసహాధినేత యగు యుధిష్ఠిరసార్వ భౌమున కర్థాంగి యైన యీమె జానకీదేవివోలే నెన్ని యిక్కట్టులు పడుచున్నది. రామచంద్రునకు హనుమంతునివలె నీ మహారాజునకు నేను దొరకినాను. ఇర్వుర మన్నదమ్ములమే! పాపము! నన్నుజూచి యెంతఁజిన్న యగుచున్నది! (ప్రకాశము) ఏమమ్మా మాలిని! ప్రొద్దుటినుండియు భోజనమునకు రాలేదు పాపము!

ద్రౌ:-(స్వ) నాథుఁడు నన్నూరడించు చున్నాడు. (ప్రకాశము) రుచిగల నీవంటకమ్ములు నా కీ పూట తృప్తిఁ గలిగించ గలవు.

వల:- (స్వ) మాయన్నగారి యాజ్ఞ నీమె యనుసరింపు
మనుచున్నది.

(ఉత్తర ప్రవేశించి)

పరపురుషులతో మాట్లాడని సైరంధ్ర యితనితోను,
మఱికొందఱతోను మాట్లాడును. పుణ్యపురుషులైనవారితోఁ
బ్రసంగించ వచ్చును గాబోలు!

వల:- అదిగో! ఆయుష్మంతురాలా! రమ్మ! సైరంధ్రీ!
బిడ్డకు బంగరు టరటియాకు వేయుము.

(తెరపడును)

అ స్త మాం క ము

(కీచకుడు ప్రవేశము)

న ర్తనశాలవద్దనన్ను దుదముట్టించుటకు బ్రయత్నమాయిది ? గంధర్వులు నన్ను సంహరించుటకు వచ్చెదరా ? అయినను నన్ను దుదముట్టించగల మహాబలశాలి యెవ్వడు ?

నిన్న సాయంత్రమున నామెను జూచితిని. నేటి ప్రాద్దుటివలె కామె కాప్రయత్నములే తెలియవు. ఈపవ లెల్ల రాజాంతఃపురము కదలుటకు వీలులేదు. ఎవ్వరితో జెప్పును ? చెప్పి యంతయాహ యెట్లు పన్నగలదు ?

అయినను నాయెడల నామె కంతలో నంత ప్రసన్నత యెట్లు వచ్చినది ? నిన్న సాయంత్రము లేని యేకాంత మీ సాయంత్రమున నెక్కడ నుండి వచ్చినది ? అట్లుకాదు. నిన్న నన్ను జూచుటయే క్రొత్తయాయెను ! నేడు నన్ను గుఱించి విచారించి యుండును. ఆలోచించి యుండును !

ఇన్నిసందేహము లెందుకు ? ఆమెకు నాయెడలఁ బ్రేమ లేకున్న నల్లెల మాట్లాడును ? ఆచూపులు చూచునా ? అసలట్టి మహాసౌందర్యవతికి దురూహ లేల కలుగును ? ఆమెలో నిట్టి విషాలోచనములు కలుగునా ? ... కలిగినచో !

మధుమాసమల్లి కామంజీగర్భములో విషవాహినుల స్రవించునేమో ? బాలముగ్ధరసాలపాదపాగ్రంబులు ముషిణిపండులు పండి మ్రుగ్గునేమో ! చారుకాండయామినీమృచంద్రికలో ఘననితాగ్నిచ్చటలో క్రమ్ము నేమో ! నవవసంతతి కాంగ నాగానములయందుఁ బ్రళయగర్జనములు ప్రబలనేమో !

చివురురాగమ్ము లందునఁ జలుకునేమో
యంధ కారప్రతిచ్ఛాయ లలమునొనుచుఁ
బూలపాసువు పై నిద్ర పోవువేళ
వచ్చి కలుచునొ గోదుమవనైతామ !

దాసి:—(తొందరగాఁ బ్రవేశించును)

కీచ:—ఏమే! కాలమువలెఁ దఱుముకొనివచ్చితివి?

దాసి:—రెండుజాముల లోపుననే తాము వెళ్ళవలె నంటిరిగా.

కీచ:—ఇప్పు డెంత ప్రొద్దుపోయినది!

దాసి:—రెండుజాములు కావచ్చినది.

కీచ:—మఱి నేను దొందరగా వెళ్ళెదను.

దాసి:—అలంకృతులు గాకుండనేనా?

కీచ:—అట్లును నింతయాలస్యము చేసితివేమి?

దాసి:—అలస్యమైనది,

కీచ:—నే నిప్పుడే పోవలెను.

దా:—నే నీనాఁడు మనస్ఫూర్తిగాఁ జేతులార మిమ్ము నలంకరింప వచ్చితివి.

కీచ:—తేవు చేయఁగూడదా?

దా:—ఇక నా కా యోగ్యత యెక్కడిది?

కీచ:—ఎందుచేత?

దా:—ఇదియే నా కడసారిచూపు!

కీచ:—అపశకునము మాటలాడెద వేల?

దా:—తేవుప్రొద్దుననేన త్తవారింటికిఁదీసికొనిపోబడుదును.

కీచ:—ఏమంత తొందర?

దా:—నాభర్తకు న నిచ్చట నుంచుట కిష్టము లేదట?

కీచ:—(స్వ) వీరి యశావసములు రాజపురుషులకు భోగ్యము లగుచున్నవి. అందులోఁ బెండ్లిచేసికొన్న తరువాత నే జాతివారైన నేమి? భర్త ననుసరించియుండవలసినదే! (ప్ర)

నా కలంకారము నీవు చేయవలదు గాని యిన్నాళ్ళుగా మా సేవఁ జేసినందులకు నీ కీ రత్నహారము బహుమాన మిచ్చితిమి, తీసికొమ్ము.

దా:-స్వామీ! మిమ్ముల నలంకరించవలె నని యున్నది.

కీచ:-మగనాలివి మమ్ము నేల తాళవలె! సేవావృత్తి నీచము. ఇదివరకు మాపానర్చిన యఘములే చాలును మమ్ముఁ ద్రుంచివేయుటకు. ఇది తీసికొని పొమ్ము! (అని హారమిచ్చును.)

(దాసి తీసికొని నిష్క్రమించును.)

ధనములఁజేసి హెచ్చును మదం బడికారణమై యఘంబు హెచ్చునని వచించు పండితుల నూక్తులు రిత్తయు నానె! పేరి యెట్టినిముసనుండు వచ్చునో! ఘటించును మృత్యువు నారకాగ్ని వ్రేల్చును ప్రళయాంతమున్ సరకలోకమె శాశ్వతమేమె జీవికన్.

ఈ యనీతిప్రవర్తన నన్నెంతగా వేధించుచున్నది? ఛీ! ఛీ! నే నచ్చటికిఁబోను! తెలిసి తెలిసి మహాఘమేలచేయవలె?

మఱి యాయమతోఁదప్పకుండ వచ్చెదనని చెప్పితిని గదా! పోకున్న నామె నాకై యెదురుచూచి యంతమోసగాఁడాయనుకొనునేమొ! అవును! తప్పకుండఁ బోయెదను. పోయి యామెకు నాపశ్చాత్తాపముఁదెలిపి యీమహాఘమునుండినన్ను నేన సంరక్షించుకొనెదను? తీరా, అంతవరకుఁబోయిన తరువాత కానుమే గెలుచునేమో? పోకుండుటయే మంచిది!

న న్ని విరాగ మొకవంకను లోనివాంఛ యొకవంకను బీర్వి పిప్పిచేయుచున్నవి. పోదునా? వలదా? పోయెదను! దారిలోనేదైన నామీఁదఁ బడుగుపడి నేను జచ్చిపోయిన బాగుగ నుండును,

ఇంతతృప్తి పనికిరాదు. ఈతృప్తి యేమొ నన్నదహించు
కొని పోవుచున్నది. ఈతృప్తిను జయించిన మహానుభావు లగు
ఋషులకుఁ బ్రణామములు.

ఈ మహానిశాసమయమున నా ప్రయాణ మెక్కడ కని
పోవుచుంటిని.

ఇది మహావర్షముతువు పై నీ నిశాస
మయము భీకరమయ్యె నా మనసు మాత్ర
మీభయంకరరూపమ్మునే పఠించు
నే యగాధమ్ములో దిగునో యిదేమి ?

నాదు దురవస్థఁ గని నిశాసలినసేత్ర
కనుల వెంటబొప్పమ్ములు కార్చుదొడఁగె
నాకును భయమై కలిగెడు నామనస్సు
మాత్ర మేటికొ నీచట్లు మలచుకొనెడు.

గాఢతిమిరంపుదుప్పటి కప్పకొనియె
జలికి బెదరిన దనఁగ నిశాలతాంగి !

ఆ ముసుగులోకి నన్ను రమ్మనుచు నున్న
దటకుఁ బోవలె నని నాకు నాశ మెండు.

ఈ తమశీల శర్వరి యెల్లలోక
మావరించెను వర్షంబు లంతకంత
కధిక మై యుప్పెసం బోలె సలముకొనియె
ప్రథితమార్గంబులను బరీవాహసమితి.

కడగి యుటిమిన జీవలోకంబు లెల్ల
బిధిరితం జానొ పిడుగులు పడి జగంబు
సచుసిపోవునొ యిట్టి వర్షంబు కతనఁ
బ్రళయజలరాశి లోకంబు పైని బడునొ?

(నిష్క్రమించును)

న వ మాంక ము

(ప్రవేశము - వలలుడు, సైరంధి)

వల:-నీ వెట్లు వచ్చితివి?

సై:-సుదేష్ట నిద్దర పోవుచున్నది.

వల:-ఇంక నెవ్వరును లేరా!

సై:-ఉత్తర యున్నది.

వల:-ఇద్దఱలో నెవ్వరైన మేల్కొని నీకోసము వెద
కెద రేమో!

సై:-ఉత్తర కందుచేతనో ప్రొద్దుటినుండియు భయము
గానే యున్నది. నర్తనశాల పేరు చెప్పిన నామె బెదరిపోవు
చున్నది.

వల:-ఉత్తర యెటువంటిది?

సై:-అతిసుకుమారి, స్నిగ్ధహృదయ.

వల:-ఆమెయెడల నామన స్ఫేలనో మృదు వగుచున్నది.

సై:-ఆమె మానసికస్థితి చిత్రముగా నున్నది.

వల:-వారు మేల్కొని నిన్ను వెదకినచో!

సై:-నాకై యంతగా వారు వెదుకరు. ఇంకను రెండు
జాములు కాలేదా?

వల:-ఇంత వానలో నీ వెట్లు వచ్చితివి?

సై:-పైటకొంగు నెత్తిమీఁద వైచుకొని.

వల:-(కొంగు స్పృశించి) తడిముద్ద యైనది.

సై:-తడిసినదా?

వల:-అవును.

సై:-దేనితో?

వల:—వర్షపు నీటితో.

సై:—వర్షపునీరని యెట్లు తెలియును?

వల:—మఱి దేనితో?

సై:—దుష్టుడగు కీచకుని నెత్తురుతో!

వల:—వాఁడు చచ్చినాఁడు. (తెరపడును)

[ఇది విష్కంభము]

(ప్రవేశము - కీచకుఁడు)

కడు మనోనిశ్చయముచేతఁ గదుమబడియు

మాటిమాటికి నీవాంధ మనసు నెల్ల

నావరించెడు కన్నుల కంటగట్టి

నట్లు కనవచ్చు నీ యిరులందుఁ దెలువ

కురిసిన వర్షము కురిసినట్లేయున్నది. నాయెడల సీప్రకృతి
కూడ నింత వైమనస్యము వహించినదేమి?

ఈజలదుఁ డెంతకఠినుడో? యిరులు గ్రమ్మి

యస్పదాదుల మార్గంబు నడ్డగించు

కరుణ యించుక చూపించు కన్నె మెఱుపు!

అంగసల హృదయంబు లెట్లె న మృదువు

పురుషుని హృదయము స్త్రీకై యింత బడలుపడనేల ?
బ్రహ్మపదార్థము ప్రకృతిలోఁ బ్రతిఫలించుట దానికి సహజము.
అందుకనియే పురుషుఁడు తనప్రేమ రమణీమూర్తిలోఁ బ్రతిఫలించు
చగాఁ జూడవలయునని యారాటపడుచుండును.

(వలలుఁడు ప్రవేశము)

కీచ:—ఎవరు నీవు, నామార్గ మనురోధించుచున్నావు?

వల:—నీ వెవ్వరవు?

కీచ:—నే నొక ప్రాణిని.

వల:-కాదు ప్రాణమవు.

కీచ:-నీవెవ్వరవు?

వల:-నేనా! గంధర్వుడను.

కీచ:-అ! (నివ్వెఱపోవును)

(వలలుండు నిష్క్రమించును)

కీచ:-ఎవరీతఁ డీ మహాంధకారములో నంతరించి పోయి నాఁడు (నడచి) ఇదిగో నర్తనశాల. ఆమె వచ్చినట్లులేదు. (లోపల నందెరవళి) కాదు. వచ్చి నాకై యెదురు చూచుచున్నది. ఈమె పతులైన గంధర్వులను వెంటఁబెట్టుకొనియే వచ్చినది. నేను నిరాయుధుడను. పౌరుషశాలురయినవారు నాతో మల్ల యుద్ధము చేసెదరుగాక !

అంతవఱ కేల వచ్చును? ఆమెకు నాపైఁ బ్రేమ కలిగియు రమ్మన్నది. అసందర్భమైన యూహలు తోచుచున్నవి. అయినను బిలచెదను. ప్రియా !

(తెరలో)

లోపలకు రమ్ము.

కీచ:-లోపల గంధర్వు లున్నారా ?

(తెరలో)

మనసు చెదరినదా ?

కీచ:-ఏమిది ? నేను దారిలో నెవరిని జూడలేదా ?

వల:-(ప్రవేశించి) నీవు నన్ను జేతటిలో గుర్తించలేవు.

కీచ:-నెమ్మదిగా మాట్లాడెద వేమి ?

వల:-మనమాట తెవరికైన వినఁబడునేమి !

కీచ:-వినబడవు. గాలి హోరు మని వీచుచున్నది.
వర్షము కురియుచున్నది.

వల:-పిడుగులు పడుచున్నవా?

కీచ:-లేదు! ప్రియా! నీమీఁద నాకెంతటి ప్రేమయున్నదని నీ యుద్దేశ్యము?

వల:-నే నన్న ప్రాణములుగూడ విడుచుచున్నావు. ఎంత యని చెప్పను?

కీచ:-నీ గొంతుక మాటిన దేమి?

వల:-ప్రొద్దన నీవు నన్ను దటిమినపు డటచుటచేత బొంగురుపోయినది.

కీచ:-ప్రియా! నన్ను తీమింపుము?

వల:-నిన్నా తీమించునది?

కీచ:-అవును! తీమించవలదు.

దీర్ఘ వేణీగుణమున బంధించి నన్నుఁ
గుచమహాపర్వతముల కైఁ గూలద్రోసి
కూరఖరసఖానులఁ గ్రమ్మి క్రమ్మి విడువు

(మెఱుపు మెఱయును.)

(స్వ) మెఱుపు మెఱసినంతలో నీమెముఖ మిదేమి మహాభయంకర మైనది. (ప్రకాశము) నీ వెవరవు?

వల:-ఇదేమి యీప్రశ్న? నేను సైరంద్రిని.

కీచ:-నిజము చెప్పము!

వల:-ఈ యనుమాన మెందులకు?

కీచ:-నీమొగ మింత యెఱ్ఱగా నున్నదేమి?

వల:-అలంకారముగాఁ జేతులకుఁ బూసికొనిన కుంకుమ ధానచేతఁదడిసి మొగమునకుఁ దుడుచుకొనఁగా నంటిపదాయేమి!

కీచ:-కావచ్చును.

వల:-అట్లా మాట్లాడునది? నీకోస మీయర్థరాత్రమున నీ వర్షములోఁ బడి వచ్చితినే!

కీచ:-అవును! మిగులఁ గష్టపడి వచ్చితివి.

వల:-ఎట్లు రాకయుందును? నారహస్యము నీకుఁ దెలిసిన తరువాత?

కీచ:-ప్రియా! నీవు శృంగారరసపట్టభద్రపు?

వల:-ఎట్లు?

కీచ:-నన్ను నీలవసనములు ధరించి రమ్మనుటయే.

వల:-కాని యీచీడట్లు రౌద్రరసముగా మార్పుచున్నవి దానిని.

కీచ:-కా దివి మనల రక్షించుచున్నవి.

వల:-అవును, నా రహస్యమును రక్షించుచున్నవి.

కీచ:-రమణీశిరోమణీ! ఇకఁ దాళలేను.

రావే! నీ కవుగింట నన్నదుమవే! రాజీపప్రతేక్షణా!

నీ విన్నాణముచేత నాహృదయముకా నీరయ్యేనే యియ్యెడకా
భావంపున్ సాగసెల్ల నీయెడలనే పండెన్ మనోభాతదీ
తావైశ్వానరుఁ దృప్తిచేసి కుహనాస్వర్గంబుఁ జూతాడెదన్.

నీపైఁ గోరికజేసి యిందనుకఁ దన్వీ! మన్మథోద్యచ్ఛర
క్షేపం బెంతగ నోర్చితికా దుదకు నీ స్నేహాస్యమున్ జూడఁగా
నోపన్ గాఢతరాంధకారమున దిగ్భ్రాంతంబు సంపూర్ణమై
నా పాపంబు ఫలించిన ట్లగుపడున్ నాశీకకేళీదృశా!

ప్రియా! ఏది నీచేయినందిమ్ము! నీకరస్పర్శమునఁ గలిగిన చల్లదనముచేతఁ జలివేయుచున్నది. ఈ వర్షకాలరాత్రి యంథు నేను మంచుగడ్డవలె బిగిసికొనిపోయెదను,

వల: నీవటు కాకపోయినచో నే నీ చేతులతో నలిపి ముద్దగాఁ జేసెదను.

కీచ:—నీచేయి నందిమ్ము!

వల:—నర్తనశాలలోనికిఁ బోదము!

కీచ:—నీవు నడుపుము.

వల:—ముందు నీవు నడుపుము! నేను వచ్చెదను.

కీచ:—కికురించి పోవుగా?

వల:—ఈ మహాగ్నిలో నేనును సమానముగానే వేగింపఁ బడుచున్నాను.

కీచ:—ప్రియా ! నీ యీ మాటతో బ్రహ్మలోకము వఱకుఁ బులకితమైనది! (నిష్క్రమించును.)

వల:—పాంచాలీ !

ద్రా:—(ప్రవేశించి) చచ్చినాఁడా ?

వల:—ఇంకను గాలేదు.

ద్రా:—ఇందాఁకనుండి యేమి చేసితిరి?

వల:—చమత్కారము.

ద్రా:—అవును, మీకుఁ జమత్కారమే.

వల:—దేవీ! కోపించకుము!

ద్రా:—వాఁ డభినవదుష్కాసనుఁడు.

వల:—కాని మిక్కిలి రసికుఁడు.

ద్రా:—కొత్తగా స్త్రీ లెప్పు డయితిరి?

వల:—మాతమ్ముడజ్ఞాతవాసమునకు మొదట. నేనుజవర.

ద్రా:—అజ్ఞాతవాసము కా వచ్చినదా?

వల:-అ. అందుకనియే నీ కీ శుభము. ఇది దుర్యోధన దుశ్శాసనుల రాబోవు మహావధకుఁ జూలిక.

ద్రౌ:-యుద్ధములయందు మీ యీ మహాత్మాహమే మిమ్ము విజయులను జేయుచున్నది.

వల:-విజయుఁడు మా తమ్ముఁడు.

ద్రౌ:-అవును. అర్జునుఁడు జయించువాఁడు. మీరు సాక్షాత్తుగా జయమే యవతార మెత్తిన మూర్తి.

వల:-ఇదిగో! ఇప్పుడే వానిని వధించితిని.

(ద్రౌపది నిష్క్రమించును.)

కీచ:-(ప్రవేశించి) ప్రియా! ఇంక రమ్ము. నా యీ గాటంపు కౌగిట నొడుగుము.

వల:-(వెనుకకుఁ బోవును)

కీచ:-లజ్జావతీ! ఇది నీ కెంతయు నొప్పియున్నది.(చేయి పట్టుకొనును)

కీచ:-(స్వ) ఈమె చేయి యింత గట్టిగా నున్నదేమి? ఇది స్త్రీకాదు. వీడెవఁడో పురుషుఁడు.

వల:-(స్వ) వీని చేయి యింత మృదువుగా నున్నదేమి? ఇంత బలహీనుఁడా!

కీచ:-నీచేయి పురుషునిచేయివలె నున్నది.

వల:-నేను బురుషుఁడనే!

కీచ:-ఓరీ! మూర్ఖుఁడా! ఎవఁడవురా నీవు? ఇంతవఱకు గొంతు మార్చుకొంటివా?

వల:- (స్వ) ఓహో! వీడు మిక్కిలి పౌరుషశాలివలె నున్నాడు. నేను బురుషుడ నని తెలిసినంతనే వీడు పొంగిపోయినాడు. ఇంతలో వీనిచేయి మహాకఠినమై పోయినది.

కీచ:- ఎవడురా నీవు ?

వల:- నేను గంధర్వుడను.

కీచ:- దొంగవేష మీల? నిజము చెప్పుము!

వల:- నేనా! యుధిష్ఠిరసార్వభౌముని తమ్ముడను, భీమ సేనుడను. (అని కీచకుని చేయి పట్టుకొనున్నాడు)

కీచ:- అది నాకుఁ దెలియును.

వల:- అందుకనియే మఱియుఁ దొందరగా హరింపఁ బడుచున్నావు.

కీచ:- ఛీ! నా కొఱకు స్త్రీవై వచ్చి పౌరుషమేటికి ?

వల:- ఓరీ దుష్టుడ. (తెరపడును)

సమయజ్ఞుడు (ప్రవేశించి)

సూత్రధారుడును మహాకవియు నగు మాయన్నగారమంగళనాశ మెఱ్ఱాయని విచారాంబుధిలో మునిగియున్నారు. భరతవాక్యముమాట మఱచిపోయినారు.

ప్రథితపురాణసంయమిగిరాంపథవర్తను లై జనుల్ చతుర్విధపురుషార్థయోగముల విశ్రుతతత్త్విదనూనభావనాపథముల గుత్తరింగి శ్రుతిబంధురధర్మవినిశ్చితాత్ములై పృథులభివాంబురాశి భయమేది చరించి తరింతు గావుతన్.

(తెరపడును)

స మా ప్త ము .

